

STUDIEDAG

**In het oog van de storm:
de Vlaamse zeevisserij
op de drempel
van de 21e eeuw**

Referatenboek bij de Studiedag van 17 maart 2005
Cultureel Centrum Scharpoord, Knokke-Heist

**Frank Redant, Sebastiaan Luyssaert,
Jan Mees en Jan Seys (Eds)**

VLIZ SPECIAL PUBLICATION 21

Een initiatief van het Departement Zeevisserij (CLO-DvZ),
in samenwerking met
de Stichting Duurzame Visserij Ontwikkeling (SDVO)
en het Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ)

STUDIEDAG

In het oog van de storm: de Vlaamse zeevisserij op de drempel van de 21e eeuw

Referatenboek bij de Studiedag van 17 maart 2005
Cultureel Centrum Scharpoord, Knokke-Heist

**Frank Redant, Sebastiaan Luyssaert,
Jan Mees en Jan Seys (Eds)**

VLIZ SPECIAL PUBLICATION 21

Een initiatief van het Departement Zeevisserij (CLO-DvZ),
in samenwerking met
de Stichting Duurzame Visserij Ontwikkeling (SDVO)
en het Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ)

Deze publicatie dient als volgt geciteerd te worden:

Redant F., S. Luyssaert, J. Mees & J. Seys (Eds). 2005. Studiedag: In het oog van de storm: de Vlaamse zeevisserij op de drempel van de 21e eeuw. Knokke-Heist, 17 maart 2005. Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ). VLIZ Special Publication, 21: Oostende, België. 3 + 66 p.

Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ)
Vismijn Pakhuizen 45-52
8400 Oostende
Tel.: +32-(0)59-34 21 30
Fax: +32-(0)59-34 21 31
E-mail: info@vliz.be

Niets uit deze uitgave mag worden veeleenvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISSN 1377-0950

INHOUDSTAFEL

Inleiding tot de studiedag <i>Frank Redant</i>	1
Juridische en milieugebonden aspecten	
Stromingen in het juridisch denken over visserij en visserijbeheer <i>Frank Maes</i>	3
Plaats van de visserij in een geïntegreerd marien beleid <i>Fanny Douvere, Kathy Belpaeme, An Vanhulle en Frank Maes</i>	10
Milieu en visserij: nood aan een samenlevingscontract met toekomstperspectieven <i>Hans Polet, Ronald Fonteyne en Jochen Depestele</i>	17
Gevolgen van de visserij voor de genetische diversiteit van visstocks <i>Filip Volckaert</i>	22
Het nieuw Europees visserijbeleid	
Hervorming van het Europees Gemeenschappelijk Visserijbeleid <i>Jacques Verborgh</i>	27
Visserijadvies gebaseerd op een meersoortenbenadering: geen modegril maar bittere noodzaak <i>Willy Vanhee en Wim Demaré</i>	33
Betere data voor betere beheersadviezen <i>Frank Redant en Wim Demaré</i>	39
Beheersparticipatie, visie van de sector en de Vlaamse overheid	
Verbeterd duurzaam visserijbeheer door nauwere samenwerking tussen vissers, wetenschappers en andere belanghebbenden <i>Daan Delbare</i>	45
Langetermijnvisie van de visserijsector <i>Ivan Victor</i>	50
Langetermijnvisie van de Vlaamse overheid inzake visserij en visserijbeheer <i>Johnny Demaiter</i>	55
Voorstelling van de auteurs	60
Afkortingen en acroniemen	65

INLEIDING TOT DE STUDIEDAG

Frank Redant

CLO Departement Zeevisserij, Afdeling Biologie & Aquacultuur
Ankerstraat 1, B-8400 Oostende, België

Een sector onder druk

De omstandigheden waarin het visserijbedrijf opereert, zijn de voorbije decennia ingrijpend veranderd. Was de visser pakweg vijftig jaar geleden nog vrij om te vissen waar hij wilde en hoeveel hij wilde, dan moet hij nu rekening houden met alsmaar meer en alsmaar strengere, beperkende maatregelen. Overbevissing als gevolg van het groeiend onevenwicht tussen vlootcapaciteit en vangstpotentieel, leidde tot de instelling van vangstbeperkingen, gesloten gebieden en seizoenen, en tal van technische maatregelen om de visstocks tegen verdere uitputting te beschermen. Beperkingen op het aantal visdagen, vangstquota, dagplafonds en maaswijdtereglementeringen zijn inmiddels vaste elementen geworden in de leefwereld van de visser.

Daarmee is de kous echter niet af. In de discussies over de toekomst van de zeevisserij duiken diverse nieuwe thema's op, die vroeg of laat hun stempel zullen drukken op het visserijgebeuren. Wereldwijd worden visstocks niet langer aanzien als het exclusieve eigendom van de visser, maar als gemeenschappelijk goed, waarvan de visser nog hooguit het gebruiksrecht heeft. De bezorgdheid om de impact van de visserij op het mariene milieu en de biodiversiteit neemt toe, en daarmee ook de roep om de visserij aan banden te leggen. De visserij is niet langer de enige sector die aanspraak kan maken op de kust- en zeewateren, maar moet haar territorium met een groeiend aantal andere gebruikers delen. Het Europees visserijbeleid staat op een keerpunt, met de overgang naar een beheerssysteem gebaseerd op een meersoortenbenadering en met meer inspraak voor de belanghebbenden via de Regionale Adviesraden ...

Kritisch nadenken over de toekomst

In een sector waarin competitiviteit een alsmaar belangrijker rol speelt, is anticiperen op wat komen gaat een kwestie van leven of dood. Al te vaak echter, stellen we vast dat de visserijsector de feiten achterna holt, en zodanig gefocust is op de problemen van vandaag, dat de oplossingen voor morgen uit het oog verloren worden. De stijgende brandstofprijzen, de krapper wordende vangstquota en de tijdelijke sluiting van sommige visgronden zijn lastige hinderpalen, maar er is meer nodig dan een kortetermijnoplossing voor deze problemen om de toekomst van de Vlaamse zeevisserij veilig te stellen.

Er is dringend nood aan een brede maatschappelijke discussie – zeg maar een soort Staten Generaal – met alle betrokkenen over de toekomst van de visserij. En het lijkt ons nuttig en nodig dat op deze Staten Generaal ook een aantal fundamentele maar daarom niet minder netelige of gevoelige vragen aan bod komt. Moeten we blijven

vasthouden aan het *minimum vitalis*, of moeten we kiezen voor een kleinere vloot van competitieve vaartuigen? Moeten we de eenzijdige gerichtheid van de vloot op een beperkt aantal soorten en stocks in stand houden, of moeten we, in het belang van sector, visstocks en milieu, opteren voor alternatieve exploitatievormen en visserij-technieken? Moeten we de economische binding tussen vaartuigen en kusthavens behouden, of moeten we onze schepen in staat stellen om maximaal te profiteren van de voordelen die de Europese eenheidsmarkt biedt? Heeft ons land, met zijn kleine vloot en een kustlijn van nauwelijks 65km, behoefte aan drie elkaar bekampende vismijnen, of moeten de vismijnen zich verenigen om beter te kunnen concurreren met de buurlanden? Hoe kunnen we de verhoudingen tussen visserijsector, wetenschappers en beleidsverantwoordelijken verbeteren, zodat we eindelijk kunnen komen tot een écht duurzaam beheer van de natuurlijke rijkdommen in zee en van de visserijen die ervan moeten leven?

Rol van de studiedag

Beheren is vooruitzien, en we kunnen enkel hopen dat een dergelijke Staten Generaal uitmondt in een toekomstvisie en bijhorend strategisch plan dat op een ruim draagvlak kan rekenen, en dat vervolgens consequent en loyaal door alle betrokken partijen wordt uitgevoerd. De ontwikkeling van een realistisch en haalbaar plan is echter enkel mogelijk als alle betrokkenen degelijk geïnformeerd zijn over het toekomstig kader waarin het visserijbedrijf zal opereren, en over de maatschappelijke, politieke en wetenschappelijke stromingen die mede dit kader bepalen.

De studiedag *In het oog van de storm: de Vlaamse zeevisserij op de drempel van de 21e eeuw*, is een eerste stap in deze richting. Met in totaal 10 uiteenzettingen rond drie grote thema's, nl. Juridische en milieugebonden aspecten, Het nieuw Europees visserij-beleid, en Beheersparticipatie, visie van de sector en de Vlaamse overheid, willen de organisatoren van de studiedag bijdragen tot een beter inzicht in bovengenoemde stromingen. En tegelijk de aanzet geven tot de broodnodige discussie over hoe het met de Vlaamse zeevisserij moet in de komende decennia.

STROMINGEN IN HET JURIDISCH DENKEN OVER VISSERIJ EN VISSERIJ-BEHEER

Frank Maes

Maritiem Instituut, Universiteit Gent
Universiteitstraat 6, B-9000 Gent, België

Inleiding

Het bijzondere aan zeevissen is dat ze geen politieke grenzen kennen. Ze bewegen zich vrij in de zee. Vissen zijn in het juridische jargon een "*res nullius*": ze behoren toe aan diegene die er zich meester van kan maken. In tegenstelling tot de landbouw, waar het eigendomsrecht primeert, kunnen vissers geen eigendomsrechten uitoefenen op zeevissen. Dit impliceert dat de noodzaak tot bescherming en behoud van de visstocks met het oog op de spreiding van de vangst bij individuele vissers afwezig is, en dat kortetermijnbelangen primeren over het langetermijn denken. De hoeveelheid vis die wordt gevangen door één visser betekent een inkomen of kapitaal voor deze visser, maar eveneens een vermindering van het vangstpotentieel voor andere vissers. Van de individuele visser kan redelijker wijze niet worden verwacht dat hij zijn eigen activiteit zal beperken ten voordele van anderen. Dit altruïsme is in een economisch competitieve omgeving afwezig. Op zich hoeft dit geen probleem te zijn, zolang er een evenwicht is tussen regeneratie en vangst, en zolang de vangsten geen nadelige effecten hebben op de werking van het ecosysteem. Meer en meer wordt door wetenschappelijk onderzoek aangetoond dat dit niet het geval is. De visser zal bijgevolg moeten worden gestuurd, wat zich juridisch vertaalt in rechten en plichten. Een correcte naleving hiervan moet worden verzekerd door de verantwoordelijke staten.

Hierbij komt nog dat vissen zich bevinden in een omgeving, de zee, die wordt beschouwd als een "*res communis*", m.a.w. goederen die aan niemand toebehoren en waarvan het gebruik voor iedereen gemeen is, net zoals de lucht en het licht. Vissers kunnen geen eigendomsrechten uitoefenen op zeegebieden. In het beste geval kunnen ze zich beroepen op historische visserijrechten – het recht om in bepaalde gebieden te mogen vissen, op basis van een lang gebruik. In het verleden waren de twee belangrijkste gebruikers van de zee de vissers en de scheepvaart. In de 20e eeuw hebben zich tal van nieuwe gebruikers aangediend (storten en lozen van afval, exploitatie van niet-levende rijkdommen, produceren van windenergie, enz.), die allen hun recht van gebruik – of in sommige gevallen misbruik – opeisen, ten koste van de traditionele gebruikers. Een vorm van ruimtelijke planning op zee dringt zich bijgevolg op om conflicten tussen gebruikers te vermijden.

De planning van de verschillende gebruiksfuncties, waaronder vissen, is een recht van staten of organisaties (bvb. EU, regionale visserijcommissies). Controle over de natuurlijke rijkdommen is afhankelijk van de verkregen territoriale soevereiniteit of soevereine exploitatierechten. Staten hebben in het internationaal recht niet enkel rechten, maar ook verplichtingen, zoals onder meer het behoud van de natuurlijke rijkdommen.

Van vrijheid op zee naar een gereguleerd gebruik

De uitoefening van rechtsmacht van de kuststaat op zee heeft een belangrijke evolutie ondergaan. Vanaf de 17e eeuw was de overheersende doctrine de vrijheid van de zeeën ("*mare liberum*"). Deze vrijheid werd voornamelijk ingegeven door de beperkte mogelijkheden van kuststaten om op zee op te treden, behoudens in een smalle strook langs de kust. Deze strook werd de "territoriale zee" genoemd. In deze territoriale zee had de kuststaat het recht de visserij voor te behouden aan de eigen onderdanen. Vreemde vissersvaartuigen mochten er doorvaren, maar niet vissen zonder toestemming van de kuststaat. Voorbij de territoriale zee was er de "volle zee". In de volle zee kon geen enkele staat exclusieve rechten opeisen, m.a.w. de volle zee stond ter beschikking van iedereen, hoewel bepaalde gebruiken zoals piraterij algemeen verboden werden.

Deze principes werden opgenomen in de vier verdragen van Genève van 1958. Zolang er voldoende vis was, was er geen noodzaak om de nationale jurisdictie op zee uit te breiden. In de jaren '60 zijn de vangsten spectaculair gestegen. Vrij snel bleek dat de verdragen van Genève onvoldoende tegemoet kwamen aan de toenmalige behoeften van beheer op zee. Op initiatief van de Verenigde Naties, begonnen in 1973 de onderhandelingen over het recht van de zee, die uiteindelijk uitmondde in het Zeerechtverdrag van 1982 (van kracht sinds 1994). Het Zeerechtverdrag vervangt de verdragen van Genève. Belangrijke vernieuwingen in het Zeerechtverdrag ten aanzien van de visserij zijn:

- de algemene aanvaarding van de breedte van de territoriale zee tot maximum 12 zeemijl;
- de introductie van de Exclusieve Economische Zone (EEZ) tot 200 zeemijl vanaf de basislijn en de daaraan gekoppelde rechten en verplichtingen, met bijzondere aandacht voor het gebruik en behoud van de levende rijkdommen;
- het recht van de kuststaat om de capaciteit van de oogst van de levende rijkdommen te bepalen;
- de erkenning van de zgn. "straddling" stocks (over zeer grote afstanden trekkende soorten zoals tonijn, walvissen, zalm, paling, enz.); en
- de bescherming en het behoud van het mariene milieu.

Opvallend is de afwezigheid van een specifieke regeling voor de sedentaire soorten (bvb. krabben, oesters, mossels). Vooral de "straddling" stocks scheppen een mondiaal beheersprobleem. Om die reden werd, als aanvulling op het Zeerechtverdrag, in 1995 een overeenkomst gesloten betreffende het behoud en beheer van deze stocks.

Soevereine rechten van kuststaten op zee

De territoriale zee is een zone waarover de kuststaat soevereiniteitsrecht heeft. De kuststaat heeft de volledige rechtsmacht mits één beperking, nl. het recht van onschuldige doorvaart voor vreemde schepen. Dit recht geldt ook voor vissersvaartuigen, op voorwaarde dat ze in de territoriale zee niet vissen zonder toelating van de kuststaat. Het vissen in de territoriale zee is voorbehouden aan de vissers van de kuststaat, tenzij

vreemde vissersvaartuigen zich kunnen beroepen op historische visserijrechten. Deze historische rechten geven een toegangsrecht, maar geen onbeperkt recht van visvangst.

In de EEZ kan de kuststaat zich beroepen op exclusieve exploitatierechten van zowel levende als niet-levende rijkdommen. Voor wat de visserij betreft, impliceert dit ook dat de kuststaat instaat voor het beheer. De kuststaat bepaald o.a. welke soorten en hoeveel mag worden gevangen, de visseizoenen en -gebieden, de typen, maten en hoeveelheid vistuig, welke informatie van vissersschepen wordt verlangd, enz. Tenslotte kan de kuststaat waarnemers aan boord van vissersvaartuigen plaatsen, het aanlanden van de gehele of van een gedeelte van de vangst in de havens van de kuststaat eisen, en procedures ter afdwinging van de naleving uitwerken. Dit zijn belangrijke nieuwe rechten, waardoor 90% van de gekende vissoorten onder de rechtsmacht van de kuststaten komt*.

Slechts 10% van de commerciële vissoorten maakt nog deel uit van de volle zee. Deze soorten worden ook "commons" genoemd. De volle zee staat open voor een legitiem en redelijk gebruik door álle staten, en kan niet worden toegekend aan de exclusieve rechten of de soevereiniteit van één enkele staat. Het Zeerechtverdrag erkent het recht op visserij in volle zee voor alle staten, maar onderwerpt dit aan de bestaande verdragsverplichtingen, aan de bepalingen inzake het behoud en beheer van de levende rijkdommen van de volle zee, en aan de rechten en plichten en de belangen van de kuststaten. Visserij in de volle zee blijft niettemin een prangend probleem, waarbij het afkondigen en afdwingen van maatregelen overwegend in handen is van de vlagstaten van de vissersvaartuigen of regionale visserijcommissies. Er zijn echter geen Vlaamse vissersvaartuigen werkzaam in de volle zee.

Exploitatierechten komen met verplichtingen

Alle staten hebben de verplichting het mariene milieu te beschermen. Deze verplichting vinden we doorheen het Zeerechtverdrag. Volgens artikel 193 van het verdrag hebben *"de Staten het soevereine recht [om] hun natuurlijke rijkdommen te exploiteren overeenkomstig hun milieubeleid en in overeenstemming met hun plicht het mariene milieu te beschermen en te behouden."* Het is dus de kuststaat die de toegestane vangst van de levende rijkdommen in zijn EEZ bepaalt. Middels de beste wetenschappelijke gegevens waarover hij beschikt, moet de kuststaat via maatregelen voor behoud en beheer, verzekeren dat de levende rijkdommen in de EEZ niet overgeëxploiteerd worden, maar op een peil gehouden worden dat een maximale duurzame opbrengst oplevert. Onder maximale duurzame opbrengst (de zgn. "maximum sustainable yield" of MSY) van een stock wordt verstaan: het peil waaraan het grootste aantal vissen van die stock kan worden gevangen zonder dat de stock wordt aangetast. Het concept van de MSY is gericht op het beheer van rijkdommen op een niveau dat de maximale voorraad van voedsel en producten voor menselijke consumptie verzekert.

* De mogelijkheid tot afkondiging van Exclusieve Economische Zones door alle kuststaten betekent een uitbreiding van de rechtsbevoegdheid van kuststaten met meer dan 31,9 miljoen vierkante mijl of ongeveer 30% van de mariene oppervlakte op aarde.

Van maximale opbrengst naar ecosysteembenadering

De MSY voor hernieuwbare natuurlijke rijkdommen werd na verloop van tijd niet meer als een voldoende aangewezen behoudsdoelstelling beschouwd, omdat geen rekening wordt gehouden met ecologische relaties tussen soorten en hun habitats, de effecten op niet-beviste soorten, het gebrek aan wetenschappelijke kennis over populaties en effectieve vangsten, noch met factoren die het leefmilieu verstoren zoals verontreiniging en verlies aan habitats. Om die reden wordt meer en meer de ecosysteembenadering op de voorgrond gebracht, gecombineerd met de voorzorgsbenadering. Het door de Algemene Vergadering van de VN aanvaardde moratorium op het gebruik van drijfnetten over lange afstand (meer dan 2,5 km) bij het vissen op pelagische soorten in de volle zee en in semi-gesloten en gesloten zeeën vanaf 31 december 1992, is een voorbeeld van een technische maatregel waarbij meer aandacht wordt besteed aan de bescherming van het ecosysteem.

De ecosysteembenadering wordt eveneens benadrukt in het Zeerechtverdrag, hoewel eerder in een ondergeschikte orde ("rekening houden met"). De ecosysteembenadering vinden we ook terug in de Reykjavik Verklaring inzake Verantwoorde Visserij in het Mariene Ecosysteem (2001) en in Beslissing 5/6 van het Biodiversiteitsverdrag (2002). Volgens het Implementatieplan van de WTO (2002), is de toepassing van de ecosysteembenadering tegen 2010 noodzakelijk voor het verzekeren van de duurzame ontwikkeling van oceanen, zeeën, kustgebieden en visserij.

In het Biodiversiteitsverdrag van 1992 wordt bevestigd dat staten verantwoordelijk zijn voor het behoud van hun biologische diversiteit en voor het duurzaam gebruik van hun levende rijkdommen. Bij dreiging van een verlies aan biodiversiteit, mag het ontbreken van een volledige wetenschappelijke zekerheid niet dienen als grond voor het uitstel van maatregelen ter voorkoming of beperking van die dreiging (voorzorgsbenadering). De belangrijkste vereiste voor het behoud van de biodiversiteit bestaat in het behoud van ecosystemen en natuurlijke habitats, alsmede in de instandhouding en het herstel van levensvatbare populaties in hun natuurlijke omgeving. Meer en meer wordt ook in visserijverdragen de voorzorgsbenadering geïntroduceerd. In het VN Verdrag inzake "straddling" stocks en over grote afstand trekkende visbestanden (1995), is de voorzorgsbenadering het uitgangspunt voor een gezamenlijk beheer van de bestanden. In het Verdrag wordt vooropgesteld:

- de verontreiniging, de bijvangsten en de teruggooi te verminderen;
- maatregelen te nemen ter voorkoming of stopzetting van overbevissing; en
- tot een betere inschatting te komen van de visserijactiviteiten op de doelsoorten en de daarvan afhankelijke andere soorten.

Ook in de Gedragscode voor Verantwoorde Visserij (Code of Conduct for Responsible Fisheries) van de Wereld Voedsel- en Landbouworganisatie (FAO) uit 1995, worden regionale en subregionale visserijcommissies opgeroepen de voorzorgsbenadering toe te passen bij het behoud, het beheer en de exploitatie van de levende rijkdommen van de zee. Uit de FAO Code of Conduct zijn een aantal internationale actieplannen ontstaan, waaronder in 2001 het Actieplan ter Voorkoming, Afschrikking en Stopzetting

van Illegale, Niet-gerapporteerde en Ongereguleerde Visserij (Illegal, Unreported and Unregulated Fishing). Staten worden opgeroepen de invoer te voorkomen van vissen gevangen in strijd met deze regels en bedrijven (verzekeraars, toeleveranciers, enz.) te ontmoedigen zaken met deze vissersvaartuigen te doen.

Op regionaal vlak, heeft de Vijfde Ministeriële Noordzeeconferentie in 2002 de grote lijnen uitgetekend voor het toekomstig Noordzeebeleid (Verklaring van Bergen). Een thema is opgebouwd rond het behoud van de biodiversiteit in de Noordzee op basis van de ecosysteembenadering. Een ander thema handelt over duurzame visserij. De Noordzeeministers erkennen dat voor belangrijke commerciële vissoorten de veilige biologische limieten zijn overschreden. Bijgevolg moeten dringende acties worden ondernomen, zoals:

- een beperking van de capaciteit van de visserijvloot;
- het voorkomen van een verschuiving van excessieve visserij buiten het Noordzeegebied;
- het uitwerken van herstelmaatregelen op basis van de meersoortenbenadering; en
- het tijdelijk of permanent instellen van gesloten visserijgebieden.

Veel aandacht wordt geschonken aan de bijvangst, de teruggooi en het méér vangen dan nodig om de beste exemplaren aan te land (het zgn. "highgrading"), maar ook aan het gebrek aan daadkrachtig optreden bij visserijovertreedingen. De Verklaring van Bergen stelt dat de bevoegde autoriteiten de totaal toegelaten vangsten (TACs) moeten afstemmen op het voorzorgsbeginsel, en dat stocks worden hersteld of behouden boven de voorzorgsreferentiepunten. De ecosysteembenadering vormt de centrale doelstelling voor de werkzaamheden van zowel de OSPAR Commissie (NO Atlantische Oceaan) als de HELCOM Commissie (Baltische Zee), en dit om de biologische diversiteit op zee te behouden en te verbeteren (Gezamenlijke Ministeriële Verklaring van Bremen, juni 2003).

Het instellen van mariene beschermde gebieden

De verplichting tot het behoud van de natuur en de natuurlijke rijkdommen duikt op in diverse verdragen en verklaringen, voornamelijk natuurbeschermingsverdragen. De meest bekende daarvan zijn:

- het Verdrag van Ramsar inzake de watergebieden van internationale betekenis;
- het Verdrag van Bonn inzake de bescherming van trekkende wilde diersoorten;
- het Verdrag van Bern inzake het behoud van wilde dieren en planten en hun natuurlijk leefmilieu in Europa; en
- het Verdrag inzake biologische diversiteit.

De Verklaring van Bergen (2002) behandelt het behoud, de bescherming en het herstel van de soortenpopulaties en de leefgebieden (habitats) in de Noordzee, met de klemtoon op het oprichten van een netwerk van mariene parken ter bescherming van de

mariene biodiversiteit, en dit tegen 2010. Dit is reeds in uitvoering van de OSPAR Strategie inzake de bescherming en het behoud van ecosystemen en de biologische diversiteit in de NO Atlantische regio (1998, van kracht op 30 augustus 2000). In de Verklaring van Bremen (2003) wordt deze doelstelling nog eens herhaald. De Verklaring van Bergen voorziet dat in beschermde mariene gebieden op zee, de visserij al dan niet tijdelijk verboden kan worden voor de bescherming van onvolwassen vis.

Het gebruik van traditionele kennis over de visserij

De FAO Code of Conduct roept niet enkel op om gebruik te maken van de beste wetenschappelijke informatie, maar tevens om gebruik te maken van traditionele kennis over de visserij. Dit komt erop neer de kennis van de vissers zelf te gebruiken om leemten in de wetenschappelijke kennis aan te vullen. De Vijfde Noordzeeverklaring heeft als belangrijk thema de dialoog met de betrokken belanghebbenden (visserijsector, industrie, enz.) en de niet-gouvernementele organisaties. Het gebruik van traditionele kennis gaat echter verder dan de dialoog tussen de betrokkenen. In het laatste geval worden de vissers gehoord bij het nemen van maatregelen die hun belangen kunnen doorkruisen. In het eerste geval worden de vissers opgeroepen actief mee te werken bij het uitwerken van maatregelen en vooral de wetenschappelijke basis hiervoor aan te vullen.

Meer planning op zee

In de Vijfde Noordzeeverklaring wordt de samenwerking tussen de Noordzeelanden op het vlak van ruimtelijke planning in de Noordzee benadrukt, vooral met het oog op het voorkomen van potentiële conflicten tussen de diverse gebruikers enerzijds, en het behoud en het herstel van het mariene milieu anderzijds.

Besluit

De visserijsector krijgt in de toekomst te maken met een aantal bijkomende voorwaarden. De vrijheid van visserij is definitief gedaan. Meer en meer duiken randvoorwaarden op in verdragen en in het internationaal beleid, waarmee de sector rekening zal moeten houden. Het komt er voor de sector op aan om op een constructieve wijze binnen deze grote stromingen haar belangen verder te behartigen. Een storm gaat na verloop van tijd liggen. De grote stromingen evenwel, zijn van blijvende aard.

Informatiebronnen

Code of Conduct for Responsible Fisheries, 1995.

Implementatieplan van de Wereldtop inzake Duurzame Ontwikkeling (WTO), Johannesburg, Zuid-Afrika, 26 augustus - 4 september 2002.

International Plan of Action to Prevent, Deter and Eliminate Illegal, Unreported and Unregulated Fishing, 2001.

Ministerial Declaration of the Fifth International Conference on the Protection of the North Sea, Bergen, Noorwegen, 20-21 maart 2002.

United Nations Agreement on Straddling and Highly Migratory Fish Stocks, 1995.

Wet van 11-05-1995, houdende goedkeuring van het Verdrag inzake Biologische Diversiteit, en Bijlagen I en II, gedaan te Rio de Janeiro op 5-06-1992. Belgisch Staatsblad, 2-04-1997.

Wet van 18-06-1998, houdende instemming met het Verdrag van de Verenigde Naties inzake het Recht van de Zee, gedaan te Montego Bay op 10-12-1982, en de Overeenkomst inzake de Tenuitvoerlegging van Deel XI van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake het Recht van de Zee van 10-12-1982, gedaan te New York op 28-07-1994. Belgisch Staatsblad, 16-09-1999.

Zeerechtverdrag, 1982.

PLAATS VAN DE VISSERIJ IN EEN GEÏNTEGREERD MARIEN BELEID *

Fanny Douvere¹, Kathy Belpaeme², An Vanhulle¹ en Frank Maes¹

¹ Maritiem Instituut, Universiteit Gent
Universiteitstraat 6, B-9000 Gent, België

² Coördinatiepunt Geïntegreerd Beheer van Kustgebieden
p/a VLIZ, Vismijn Oostende, Pakhuizen 45-52, B-8400 Oostende, België

Inleiding

De zee wordt alsmear populairder en niet bij de vissers alleen. Activiteiten zoals de ontginning van zand en grind, baggerwerken en lozingen van baggerspecie, scheepvaart en recreatie nemen toe. Daarnaast zijn er ook nieuwe gebruiken op komst, waaronder de inplanting van windmolenparken op zee en de bescherming van waardevolle natuurgebieden. Elk van deze activiteiten wordt gedreven door socio-economische motieven, die weliswaar aan fysische en biologische omgevingsfactoren gebonden zijn (bv. de aanwezigheid van geschikte bodemafzettingen voor de zand- en grindwinning, voldoende diepgang voor de scheepvaart, enz.). Het zijn ook allemaal activiteiten met consequenties, zowel ecologisch, geografisch als socio-economisch.

Een intensief gebruik vraagt om een goed beheer en een geïntegreerde aanpak, waarbij de verschillende spelers – of het nu belangengroepen, sectoren of bestuursniveaus zijn – met elkaar rekening houden en gezamenlijk tot een aanvaardbare oplossing proberen te komen (Belpaeme, 2002). Wat een intensief gebruik van een beperkte ruimte inhoudt, wordt hieronder geïllustreerd aan de hand van de situatie in het Belgisch deel van de Noordzee (BNZ). Niet alleen in België, maar ook in onze buurlanden zien we een toenemend aantal activiteiten in de Noordzee.

Menselijke activiteiten in het Belgisch deel van de Noordzee

In de volgende paragrafen worden de belangrijkste activiteiten in het BNZ samengevat. Sommige daarvan genereren specifieke nevenactiviteiten, zoals de aanleg van kabels of pijpleidingen, het voorzien van gespecialiseerde infrastructuur, enz., maar deze worden hier niet verder besproken. Net zomin als toerisme en recreatie – eveneens sectoren die in toenemende mate ruimte vragen op zee.

* De informatie in deze publicatie is in hoofdzaak gebaseerd op het project GAUFRE, een multidisciplinair onderzoeksproject o.l.v. F. Maes (coördinator), J. Schrijvers en F. Douvere (Maritiem Instituut, UGent), en met als partners: V. Van Lancker en E. Verfaillie (Renard Centrum voor Mariene Geologie, UGent); D. Le Roy en B. Dewachter (Ecolas NV); en M. Vinckx, S. Degraer en S. Derous, (Laboratorium voor Mariene Biologie, UGent). Het project wordt gefinancierd door de Federale Overheidsdienst voor Wetenschapsbeleid in het kader van het Tweede Plan ter Wetenschappelijke Ondersteuning van een Beleid gericht op Duurzame Ontwikkeling (PODO II). Daarnaast werd ook gebruik gemaakt van "De Kustatlas Vlaanderen/België" (Belpaeme, red., 2004), ontwikkeld met de steun van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling.

Visserij

De Belgische visserijvloot telt anno 2005 nog 116 zeegaande vaartuigen. Daarvan zijn ongeveer de helft kustvaartuigen, met een vermogen tot 221 kW. De Belgische vloot vist zowel binnen als buiten het BNZ. Daarnaast vissen hier ook Nederlandse en Franse vissers. Het is niet zo dat overal in de Noordzee evenveel vis zit. In theorie is de visser vrij om overal te vissen waar zijn vaartuig hem brengen kan. In praktijk zien we echter dat het vissen voornamelijk in welbepaalde gebieden gebeurt, die vaak gekozen worden op basis van een decennialange ervaring en expertise. Bepaalde gebieden zijn vruchtbaarder en visrijker dan andere, terwijl er ook gebieden zijn die gemeden worden of ongeschikt zijn om te vissen. Onderzoek heeft aangetoond dat slechts een derde van de totale Noordzee bevist wordt. Bovendien concentreert 80% van de visserijactiviteit zich in 30% van dit beviste gebied (Productschap Vis, 2004). Naast fysische en ecologische factoren die eigen zijn aan het vissen zelf, wordt de bewegingsvrijheid van de visser echter ook beperkt door andere economische activiteiten.

Scheepvaart

Elk jaar worden in de Noordzee meer dan 420.000 routegebonden scheepsbewegingen geregistreerd. De scheepsroutes in het BNZ kunnen in drie categorieën worden ingedeeld: het Oost-West verkeer in het verkeersscheidingsstelsel, met bewegingen van of naar de havens rond de zuidelijke Noordzee, waarvan het ingaande verkeer onder meer geheel in het BNZ plaatsvindt; het Westhinder-scheidingsschema, dat wordt gebruikt door schepen die van en naar de Belgische havens en de havens in de Westerschelde varen; en de overige scheepvaartroutes, die gefrequentieerd worden door schepen die niet aan specifieke verkeersroutes gebonden zijn, waaronder de kustvaart, bevoorradingsschepen, baggerschepen, ferryschepen, loods- en sleepboten, politionele vaartuigen, vissersschepen en recreatievaartuigen (Maes *et al.*, 2004). België heeft vier zeehavens: Gent (met 3.009 ingaande scheepsbewegingen), Oostende (met 4.698 ingaande bewegingen), Zeebrugge (met 8.128 ingaande bewegingen) en Antwerpen (met 15.724 ingaande bewegingen) (alle cijfers voor 2003).

Baggeractiviteiten

Om de toegankelijkheid van de Belgische havens te garanderen, wordt jaarlijks een grote hoeveelheid gebaggerd. De baggeractiviteiten omvatten het baggeren zelf (investerings- en onderhoudsbaggerwerken) en het storten van de baggerspecie. De onderhoudsbaggerwerken gebeuren voornamelijk in de Westerschelde, langs de kust en in de havens. Voor het dumpen van baggerspecie zijn er zeven wettelijk vastgelegde locaties (Fig. 1). Dicht bij de havens gaat het om "Nieuwpoort", "Bruggen en Wegen Oostende" en "Bruggen en Wegen Zeebrugge Oost". Daarnaast zijn er ook de stortingsplaatsen S1, S2, S3 en R4, ten noorden van de vaarroutes naar de Westerschelde en Zeebrugge (Maes *et al.*, 2004).

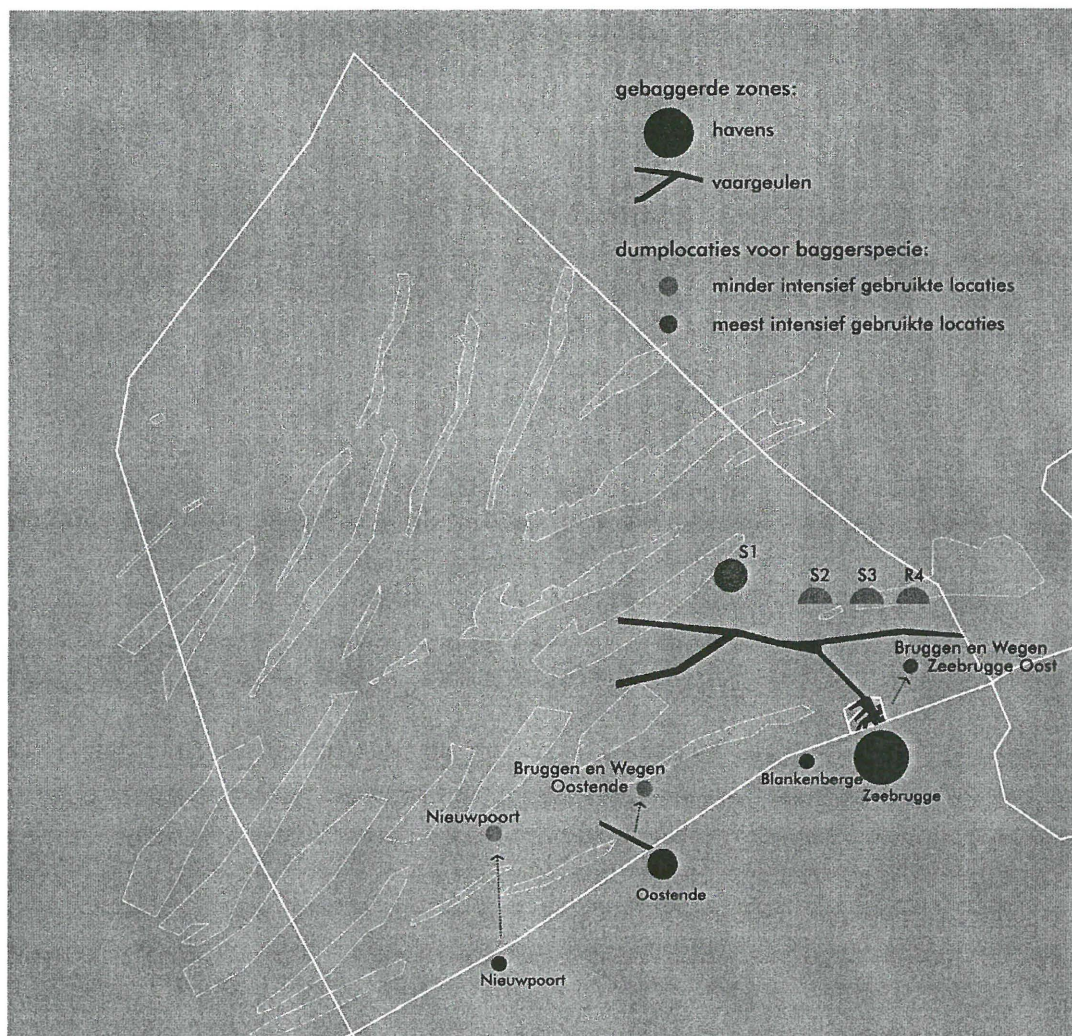

Fig. 1. Baggerwerken en baggerstortplaatsen in het Belgisch deel van de Noordzee (Maes et al., 2004)

Ontginning van zand en grind

Het potentieel voor zandwinning op land wordt steeds schaarser, waardoor de vraag naar zeezand toeneemt. Tot voor kort vond de zand- en grindontginning plaats in twee grote concessiezones: enerzijds op de Thorntonbank en de Gootebank, die tot 2000 voornamelijk werd gebruikt door de overheid, en anderzijds in het gebied ter hoogte van de Oostdijk, Buitenratel en Kwintebank. In praktijk werd ongeveer 95% van de ontginningen uitgevoerd op de Kwintebank. Deze laatste is sinds februari 2003 voor een periode van drie jaar voor alle ontginning gesloten. Sinds 2004 zijn de concessiezones gewijzigd. Er zijn nu drie zgn. "controlezones" (zones met een gecontroleerde exploitatie) en één exploratiezone (Fig. 2): controlezone 1 omvat gebieden op de Thorntonbank en de Gootebank; controlezone 2 omvat gebieden op de Kwintebank, Buitenratel en Oostdijk; controlezone 3 is een soort recyclagezone, en is gesitueerd op een dumplocatie voor baggerspecie; en tenslotte is er een exploratiezone, waar mogelijkheden voor ontginning worden onderzocht (Maes et al., 2004).

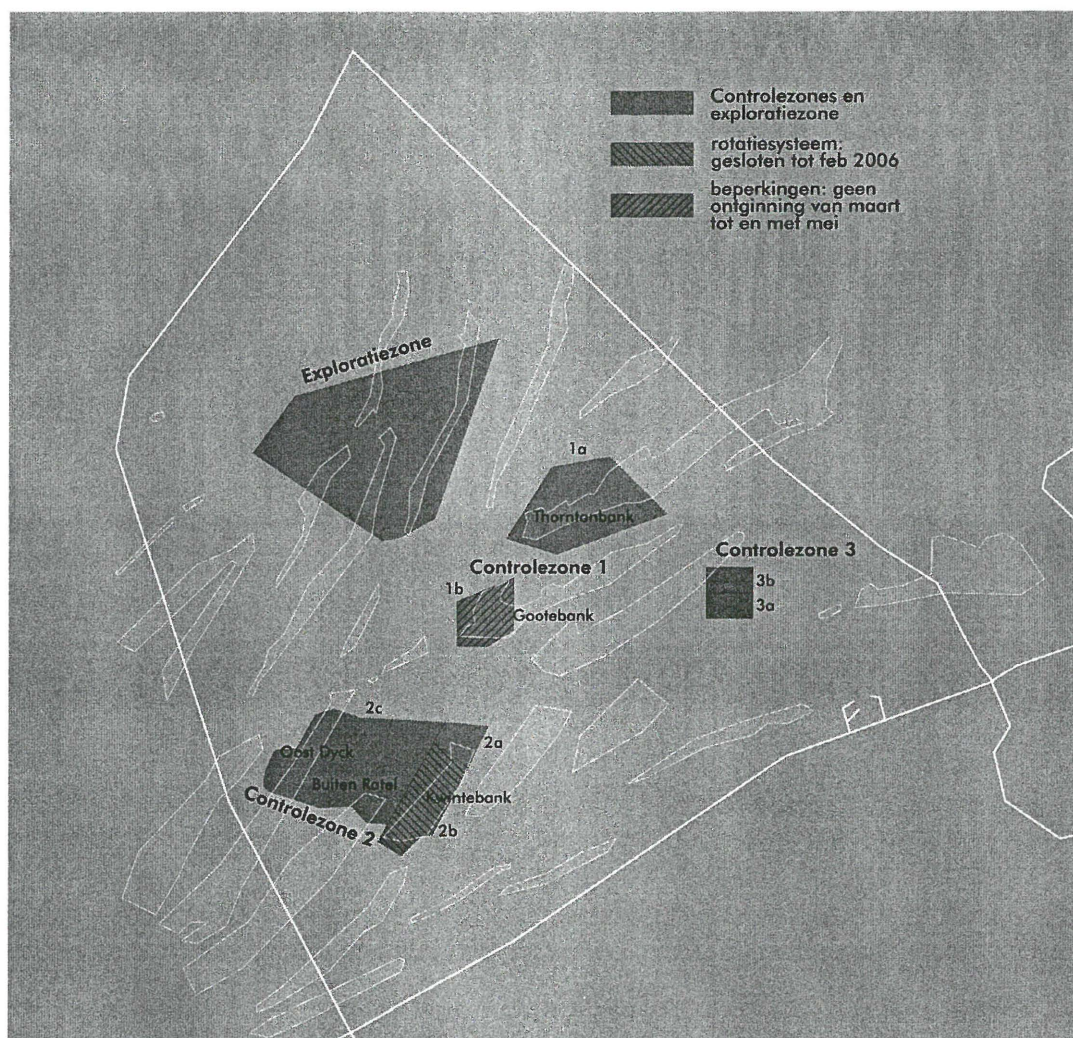

Fig. 2. Ontginning van zand en grind in het Belgisch deel van de Noordzee (Maes et al., 2004)

Opwekken van windenergie

In navolging van de Europese regelgeving (Richtlijn 2001/77/EG), heeft de Belgische overheid de doelstelling om tegen 2010 6% van de energie uit hernieuwbare bronnen te winnen. Er wordt daarbij vooral uitgekeken naar het potentieel op zee. Momenteel zijn er nog geen offshore windmolenparken aangelegd in het BNZ, maar recente beleidsbeslissingen maken dit wel mogelijk in de nabije toekomst. NV C-Power beschikt over de nodige vergunningen om te starten met een windmolenpark op de Thorntonbank, dat bestaat uit twee verschillende zones. Daarnaast heeft ook NV Jan De Nul een concessie en exploitatievergunning verkregen voor de bouw van 50 windmolens op de Vlake van de Raan. Het project voor de bouw van 14 windmolens van de NV SPE op en nabij de westelijke strekdam van de haven van Zeebrugge wordt momenteel voor goedkeuring in overweging genomen.

Natuurbescherming

Reeds geruime tijd worden initiatieven genomen om de biodiversiteit van het mariene milieu te beschermen. De Habitat-richtlijn (Richtlijn 92/43/EEG) voorziet in een Europees ecologisch netwerk van bijzondere beschermingszones. Dit netwerk, "Natura 2000", moet de instandhouding van een minimale biologische diversiteit waarborgen. Voor België is een rechthoekige zone ter hoogte van het Ramsargebied "Vlaamse kustbanken, Trapegeer, Stroombank" voorgesteld om in het Natura 2000 netwerk opgenomen te worden (Fig. 3). In het BNZ werden ook een aantal gebieden voorgesteld als vogelrichtlijngebied. Deze gebieden omvatten een gedeelte van de westelijke kustbanken en de Vlaamse Banken; het centraal en westelijk deel van de Wenduinebank; en het westelijk deel van de Vlake van de Raan. Verder zijn er ook voorstellen om een gedeelte van het BNZ te beschermen als marien natuurreservaat. Het gaat hier meer in het bijzonder om een gebied rond de Vlaamse Banken en de kustbanken, onderverdeeld in de subzones "Trapegeer-Broersbank" en "Stroombank", en het mariene deel van de Baai van Heist (Maes *et al.*, 2004).

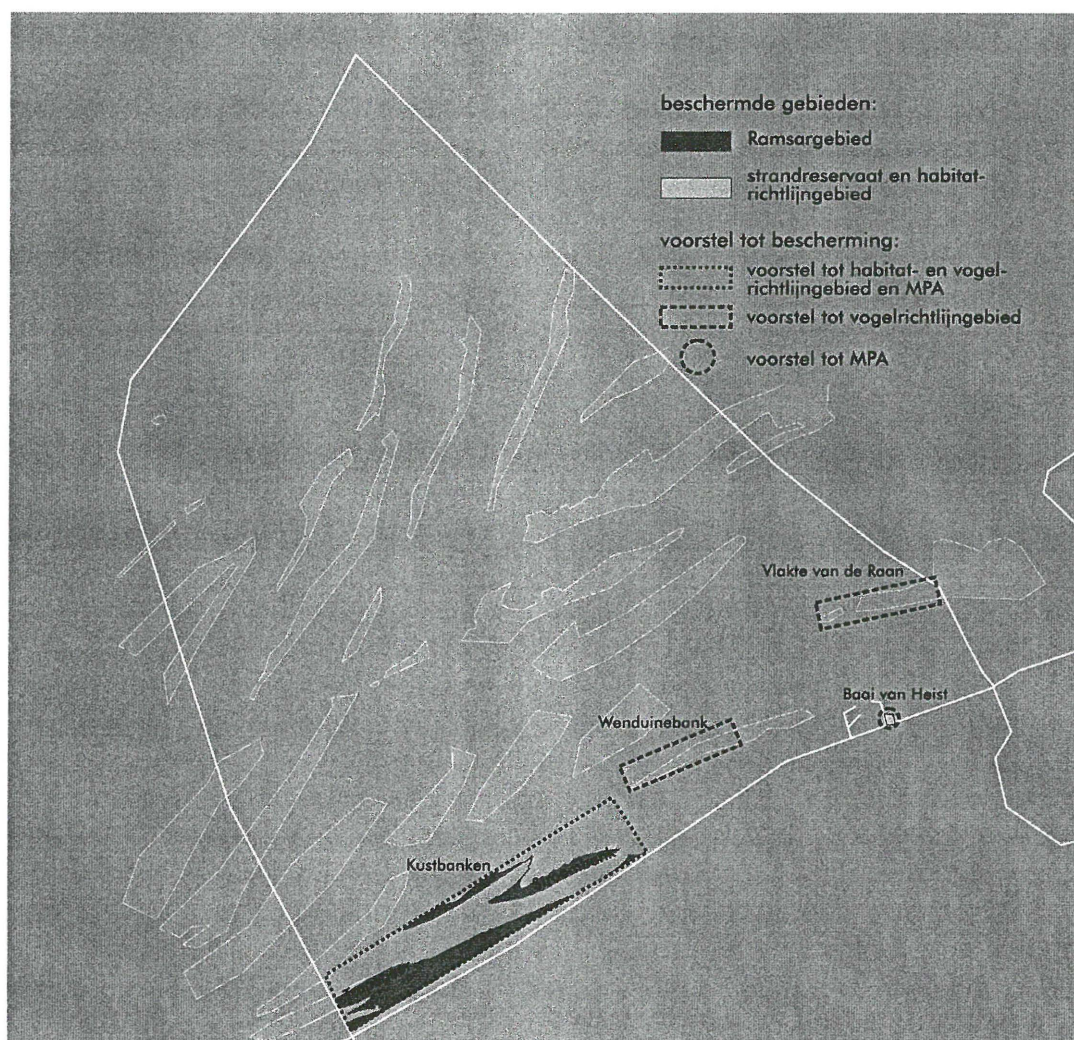

Fig. 3. Natuurbeschermingsgebieden in het Belgisch deel van de Noordzee (Maes *et al.*, 2004)

Militair gebruik

In het BNZ worden op regelmatige tijdstippen militaire activiteiten en oefeningen gehouden. Deze activiteiten bestaan uit: schietoefeningen in de omgeving van Nieuwpoort-Lombardsijde, die overdag vanop het strand richting zee worden uitgevoerd; schietoefeningen op drijvende doelen in de omgeving van de Oosthinder en de Bligh Bank; detonatioefeningen met oefenmijnen en gevonden mijnen in de omgeving van de Thorntonbank en de Gootebank; oefeningen in het leggen, zoeken en vegen van mijnen in de buurt van de Westhinderbank en de Wenduinebank; en uitgebreide mijnoefeningen in het kader van de NAVO, in het volledige gebied van het BNZ (Maes *et al.*, 2004).

Een geïntegreerd beheer van de kustzone

Conflicten in de kustzone zijn zowel gerelateerd aan het feit dat de mariene rijkdommen niet onuitputtelijk zijn, als aan het feit dat verschillende gebruiken zich in hetzelfde gebied voordoen. Kennis en inzicht in het ruimtelijk gebruik van de mariene activiteiten is een eerste vereiste om een duurzaam en geïntegreerd beheer van de Noordzee mogelijk te maken.

Het Belgisch beleid inzake geïntegreerd kustzonebeheer past in een ruimer Europees kader. Veel van de situaties die zich aan onze kust voordoen blijven immers niet tot ons land beperkt. Europa omschrijft een geïntegreerd beheer van de kustgebieden als *"een voortdurend proces met als algemene doelstelling de verwezenlijking van duurzame ontwikkeling in de kustzone door middel van een optimaal beheer van de menselijke activiteiten in deze zone, teneinde de toestand van het kustmilieu te verbeteren en zijn diversiteit te handhaven."* (Europese Commissie).

Hieronder worden enkele belangrijke elementen uit de Europese aanbeveling met betrekking tot de uitvoering van een geïntegreerd kustbeheer belicht. Het beheer van de kustgebieden is geïnspireerd vanuit een aantal beginselen. Die beginselen gelden niet enkel voor één sector, bvb. de visserij, maar in het bijzonder voor de interactie en de samenwerking tussen sectoren. Het gaat onder andere over: denken op lange termijn (kortzichtige benaderingen horen niet thuis bij een duurzame aanpak); rekening houden met de onderlinge verbanden tussen natuurlijke systemen en menselijke activiteiten; en het betrekken van alle belanghebbenden. Hierbij wordt zeker ook gedacht aan economische en sociale partners, NGOs, het bedrijfsleven en de kustbewoners.

Ook beveelt Europa haar lidstaten aan om een strategische aanpak voor de kustgebieden uit te stippelen. Deze aanpak moet onder meer gebaseerd zijn op: duurzame economische mogelijkheden en werkgelegenheid; bescherming van het kustmilieu en duurzaam beheer van de natuurlijke hulpbronnen, zoals het visbestand; en een betere coördinatie van de acties genomen door de bevoegde autoriteiten. Als voorbereiding op de strategische aanpak wordt gevraagd dat België een nationale inventaris zou opstellen. De visserij en aquacultuur zijn twee van de vele sectoren die bij deze inventaris, en later bij de strategie, input kunnen geven. Geïntegreerd werken impliceert tevens dat een sector niet enkel de eigen activiteiten onder de loep neemt, maar ook

gaat nadenken over de relaties en mogelijke conflicten met andere sectoren. Als uit dit denken een aanzet kan gegeven worden tot een constructief streven naar oplossingen en zoveel mogelijk "win-win" situaties, dan is een duurzaam kustbeleid niet ver af.

Besluit

De kernboodschap uit bovenstaande is dat elke sector, zij het nu visserij, zand- en grindwinning, scheepvaart, windenergie, enz., slechts één van de talrijke spelers is op zee. Zonder overleg en constructieve samenwerking met de andere spelers, is een goed beheer van onze kust en de Noordzee op lange termijn onmogelijk.

Informatiebronnen

Belpaeme, K. 2002. Geïntegreerd beheer van kustgebieden en het socio-economische aspect: de Belgische situatie. In: V. Van Lancker *et al.* (eds.). Colloquium Kustzonebeheer vanuit Geo-ecologische en Economische Invalshoek. Oostende, 16-17 mei 2002. Genootschap van Gentse Geologen – Vlaams Instituut voor de Zee. VLIZ Special Publication, 10.

Belpaeme, K. (red.) 2004. De Kustatlas Vlaanderen/België. Ontwikkeld met de steun van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling.

Maes, F. *et al.* (2004). Naar een structuurplan voor de Noordzee. Project GAUFRE, gefinancierd door de Federale Overheidsdienst voor Wetenschapsbeleid (lopend onderzoek).

Aanbeveling 2002/413/EG van het Europees Parlement en de Raad van 30-05-2002 betreffende de uitvoering van een geïntegreerd beheer van kustgebieden in Europa (gepubliceerd op 6-06-2002).

Europese Richtlijn 1992/43/EEG inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en wilde flora en fauna. PB L 059, 8-03-1996.

Europese Richtlijn 2001/77/EG betreffende de bevordering van elektriciteitsopwekking uit hernieuwbare energiebronnen op de interne elektriciteitsmarkt. PB L 283, 27-10-2001.

Productschap Vis, 2004. Nota ruimte voor visserij – vissen op een postzegel. <http://www.pvis.nl>.

MILIEU EN VISSERIJ: NOOD AAN EEN SAMENLEVINGSCONTRACT MET TOEKOMSTPERSPECTIEVEN

Hans Polet, Ronald Fonteyne en Jochen Depestele

CLO Departement Zeevisserij, Afdeling Technisch Visserijonderzoek
Ankerstraat 1, B-8400 Oostende, België

Inleiding

Visserij is een belangrijke economische activiteit in kustgebieden. In de NO Atlantische regio van de EU zijn zowat 60.000 vissersvaartuigen actief, met een gezamenlijke aanvoer van 4,5 miljoen ton vis, schaal- en schelpdieren. De rechtstreekse tewerkstelling bedraagt bijna 200.000 vissers, en aan de visserij zijn ook belangrijke economische nevenactiviteiten verbonden. Voor de kustgemeenschappen is de visserij ook erg belangrijk vanuit socio-cultureel oogpunt.

Met meer dan 30 gequoteerde vissoorten en een grote variatie aan visserijmethodes en types vaartuigen, is de NO Atlantische regio een complex geheel om te beheren. De problematiek wordt duidelijk uiteengezet in het Groenboek van de Europese Commissie (EC), waarin onomwonden wordt gesteld dat het Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB) gefaald heeft. Heel wat visbestanden staan onder zware druk en soorten zoals heek en kabeljauw zijn aan een herstelplan onderworpen. Er wordt algemeen aanvaard dat de visserij-inspanning in de Europese wateren te hoog is. Vele vistuigen zijn niet selectief genoeg en het gemengd karakter van de meeste visserijen geeft moeilijkheden bij het beheer. Het opleggen en controleren van technische maatregelen is problematisch. Bovendien mist de visserijsector economische stabiliteit en rendabiliteit, en loopt de tewerkstelling terug.

Een waaier aan studies heeft duidelijk aangetoond dat de visserij het mariene leefmilieu grondig kan verstoren: bodemstructuren worden verstoord of vernietigd, het mariene milieu verarmt (biomassa wordt onttrokken aan de zee en de biodiversiteit neemt af), en de verhoudingen tussen soorten worden gewijzigd (sommige soorten zijn vrijwel verdwenen, terwijl andere sterk in aantal zijn toegenomen). De verstoring is niet beperkt tot het leven in het water, maar de gevolgen zijn ook merkbaar daarbuiten, bvb. in zeevogelpopulaties.

De zgn. "roadmap" van de EC over de hervorming van het GVB laat er geen twijfel over bestaan dat er ingrijpende maatregelen zullen volgen, niet alleen gericht op het behoud van gezonde visbestanden, maar ook op de instandhouding van de biodiversiteit en het terugdringen van de milieu-impact. Er zijn weinig visserijmethodes die geen negatieve milieu-impact hebben. Vissen met staande netten bvb., is op het eerste zicht een interessante methode omdat het vistuig erg selectief is. Staande netten hebben echter ook een slechte reputatie door de bijvangsten aan zeezoogdieren en het zgn. "ghost fishing". De beugvisserij heeft dan weer het nadeel zeevogels, zeeschildpadden en haaien bij te vangen. Tweelingnetten worden soms naar voor geschoven als milieu-

vriendelijk alternatief voor de boomkor, hoewel niet aangetoond is dat dit type vistuig minder milieu-impact zou hebben. Hoe dan ook kunnen we stellen dat bodemsleepnetten, waaronder de boomkor, bovenaan staan in de lijst van milieuonvriendelijke visserijmethodes.

Sleepnetvisserijen zijn zeer efficiënte visserijmethodes, maar hebben tegelijk ook een aantal typische problemen: het gemengde karakter van de vangsten, de milieu-impact en de ongunstige kostenstructuur. Het is van belang dat de visserijsector dit onder ogen ziet en werk maakt van een langetermijnplanning die inspeelt op de meest waarschijnlijke toekomstige vereisten voor een duurzame visserij. Een gebrek aan visie en daadwerkelijke actie kan ernstige gevolgen hebben. Een goed voorbeeld hiervan is de drijfnetvisserij in Europa. Deze visserij werd binnen de EU op zeer korte termijn verboden, zonder voorafgaandelijk geplande reconversie van de vloot, zodat er weinig tijd was om te herstructureren. Hetzelfde kan gebeuren met andere visserijmethodes die een slechte reputatie hebben. Dit heeft vooral voor eenzijdig georiënteerde vloten zware gevolgen.

Soortselectiviteit van sleepnetten

Het eerste en meest acute probleem is het gemengde karakter van de sleepnetvisserijen. Doordat meerdere vissoorten samen in het net terechtkomen, is afzonderlijk beheer van visbestanden, soort per soort, in principe onmogelijk. Nochtans worden de TACs (Total Allowable Catches) opgelegd voor de vissoorten afzonderlijk. Dit kan leiden tot situaties waarbij perfect marktwaardige bijvangstvis terug over boord moet worden gegooid omdat het quotum uitgeput is. De overlevingskansen van deze vissen zijn zo goed als nihil. Dit is frustrerend voor de visser en helpt het visbestand helemaal niet vooruit.

Een goede oplossing in een dergelijke situatie is het gebruik van selectief vistuig. Het belang van selectief vistuig kan geïllustreerd worden aan de hand van de in Schotland ontwikkelde "separator trawl" (een bordennet met horizontaal scheidingspaneel). Dit vistuig werd begin de jaren '90 uitgetest voor de scheiding van enerzijds kabeljauw, en anderzijds schelvis en wijting. Daar slechts een gedeeltelijke scheiding werd bekomen, bleek dit vistuig niet aanvaardbaar voor de sector, en werden de experimenten stilgelegd. Door het herstelplan voor kabeljauw, krijgen de voor Schotland belangrijke wijting- en schelvisvisserij momenteel steeds meer beperkingen opgelegd. Een selectief vistuig dat kabeljauw laat ontsnappen, zou toelaten dat deze visserij kan blijven doorgaan. Het Schotse visserij-instituut is nu weer sterk aan het investeren in de "separator trawl". Blijkbaar is de bereidheid er nu wél om een zeker verlies aan schelvis en wijting en een hoop praktische problemen erbij te nemen, om af te geraken van de beperkingen omwille van de kabeljauwbijvangsten.

Hetzelfde probleem stelt zich in zekere mate ook voor de boomkorvisserij. De EC is het zgn. MTAC of "mixed fisheries" model aan het ontwikkelen, dat de toekomstige verdeling van de quota sterk zal beïnvloeden. De bedoeling is om de inspanningen ter bescherming van visbestanden onder druk, te verdelen over alle visserijen die deze soorten bijvangen. Zo kunnen bvb. tongquota voor de boomkorvisserij worden beperkt

omdat kabeljauw bijgevangen wordt. De boomkorvisserij kan ook met gesloten gebieden geconfronteerd worden, zoals recent in de Ierse Zee voor de bescherming van kabeljauw, ondanks het feit dat de toestand van de échte doelsoorten van deze visserij gezond is. Een aantal types selectieve vistuigen, elk gericht op een beperkt aantal doelsoorten, zou de visserij minder afhankelijk of zelfs helemaal onafhankelijk maken van beperkingen op andere soorten. Visbestanden zouden veel efficiënter kunnen worden beheerd en de visserij-inspanning aangepast aan de noden van de afzonderlijke bestanden.

Het voornaamste probleem met opgelegde technische maatregelen die vistuig selectief maken is echter dat ze vrij makkelijk omzeild kunnen worden en dat de controle moeilijk is. De kans is dan ook reëel dat in de toekomst steeds meer zal worden gewerkt aan een visserijbeheer gebaseerd op visserij-inspanning. Het gevolg is dat de productie van gezonde visbestanden niet optimaal zal kunnen worden uitgebaat. Daarom zou de sector hier niet aan de zijlijn mogen blijven staan en moet, in samenwerking met de overheden, actief worden gezocht naar haalbare selectieve aanpassingen aan het vistuig. De visserijsector zal hier moeten bewijzen dat hij een betrouwbare partner is in het visserijbeheer, en een degelijke zelfcontrole speelt daarin een sleutelrol.

Milieu-impact

Een tweede probleem dat de toekomst van een aantal visserijen bedreigt, is de milieu-impact veroorzaakt door het vistuig. Het beperken van de impact wordt een steeds belangrijker beleidsthema. Waar het GVB tot op heden vooral gericht was op het beheer van afzonderlijke visbestanden, zal in de toekomst het marien ecosysteem meer en meer als een geheel worden beheerd. Een gezond marien milieu is een noodzakelijke voorwaarde voor gezonde visbestanden en voor een duurzame visserij. Dit is de kern van de zgn. ecosysteembenadering van de visserij (EBV), die in de toekomst het visserijbeheer zal bepalen. De implementatie van de principes van de EBV is al in die mate concreet, dat de EC in haar biodiversiteitsplan gesteld heeft dat tegen 2010 concrete stappen moeten ondernomen zijn om de neerwaartse trend in biodiversiteit minstens te stoppen en zo mogelijk om te keren.

Het Departement Zeevisserij (DvZ) doet al sinds het begin van de jaren '90 onderzoek naar de milieu-impact van de visserij en naar mogelijke technische aanpassingen aan het vistuig om die impact in te perken. Zo kan bvb. een "drop-out venster" of "schelpentrape" in de boomkor de bijvangst aan bodemfauna met driekwart verminderen. Binnen het kader van het project Innovatiecentrum Duurzame en Ecologische Visserij (IDEV), zal in 2005 een commercieel vaartuig uitgerust worden met een boomkor voorzien van een aantal selectieve en milieuvriendelijke aanpassingen. Het is de bedoeling dat dit vaartuig een jaar lang met dergelijk vistuig zal vissen. Dit zou kunnen leiden tot een meer aanvaardbare boomkor, die beter past binnen de EBV. De visserijsector moet ook hier een actieve rol spelen. Op korte termijn zal voor sleepnetten moeten worden gezocht naar aanpassingen die de bodemverstoring verminderen en die de bijvangsten aan niet commerciële vissen en ongewervelden (bvb. krabben, zeesterren, schelpdieren) tot een minimum herleiden.

Hoe dan ook is te verwachten dat een aantal visserijmethodes op termijn zullen worden geweerd. Hierbij is het van belang dat het sentiment van de publieke opinie niet de voornaamste drijfveer is. Gegronde wetenschappelijke argumenten, zowel biologisch, ecologisch, technisch als socio-economisch, moeten de basis vormen van een lange-termijnplanning die de structuur van de vloot en te gebruiken visserijmethodes moet sturen. Visgronden kunnen worden ingedeeld volgens hun ecologische waarde en specifieke kwetsbaarheid. Het toelaten van de boomkorvisserij in een ecologisch waardevol gebied als de Waddenzee, is nog moeilijk te verdedigen. De Zuidelijke Noordzee daarentegen, is een gebied dat van nature al sterk verstoord is, met sterke stromingen en dynamische zandbanken. De boomkorvisserij met een aangepaste boomkor is daar beter te verdedigen. Staande netten moeten dan weer geweerd worden in gebieden en seizoenen met grote dichtheden aan zeezoogdieren. Zo kan voor elk type vistuig een ecologisch profiel worden opgemaakt dat het gebruik ervan moet sturen. Een goede kennis van het mariene ecosysteem en een goede monitoring van de vangsten moet de basis zijn van een dynamische indeling van de zeegebieden en de visserijmethodes die er kunnen/mogen gebruikt worden.

Concurrentiepositie

Als derde pijnpunt zijn er ook economische factoren die de toepassing van een aantal visserijmethodes bemoeilijken. Zo legt het hoge brandstofverbruik en het verbruik aan materialen in de sleepnetvisserij een hypotheek op de toekomst. De onzekerheid over de prijsevolutie van brandstof en materialen, en vooral de volatiliteit van de prijzen kunnen de bedrijfsvoering in de visserij sterk bemoeilijken. De sector moet deze problematiek onder ogen zien en moet werk maken van een langetermijnplanning die deze factoren in rekening brengt. Alternatieve visserijmethodes, die minder afhankelijk zijn van deze grondstoffen, kunnen hier een uitweg bieden. Daarom is het van belang dat de toepasbaarheid van alternatieve visserijmethodes in de Belgische situatie wordt bestudeerd. Dit gebeurt binnen het project IDEV op het DvZ, wat moet leiden tot een aantal concrete voorstellen voor alternatieve visserijmethodes. Deze zullen op hun economische en ecologische kwaliteiten geëvalueerd worden. Eventueel kunnen daarbij ook sociale factoren in rekening gebracht worden. De meest haalbare alternatieven moeten vervolgens gepromoot en door het beleid gestimuleerd worden.

Milieuvriendelijke visserijmethodes kunnen ook gelinkt worden aan een groen label, wat hun concurrentiepositie kan verbeteren. Nu al zijn er verschillende visserijen die een eco-label bekomen hebben. Zo zagen Britse haringvissers de prijs met 50% stijgen na het bekomen van het eco-label. Ondertussen wordt ook een aanvraag behandeld voor een eco-label voor de warrelnetvisserij op tong in het Engels Kanaal. De Belgische visser moet er zich van bewust zijn dat een gebrek aan aandacht voor deze evolutie zijn concurrentiepositie zal verzwakken.

Algemeen kunnen we stellen dat de visserijsector nood heeft aan een langetermijnstrategie voor wat betreft vlootstructuur en te gebruiken visserijmethodes. De sector moet hierbij niet wachten op initiatief vanuit de Europese instellingen, want die lijken de handen vol te hebben met het oplossen van acute problemen zoals het herstel van een

aantal visbestanden en het verminderen van de visserij-inspanning. De sector moet een visie ontwikkelen om toekomstige problemen aan te kunnen en die kan best kaderen in een masterplan voor de ganse NO Atlantische regio. Samenwerking tussen de visserij-sectoren over de landsgrenzen heen kan de efficiëntie van het veranderingsproces verhogen.

Besluit

Een aantal visserijmethodes, vooral de sleepnetvisserijen, wordt geconfronteerd met problemen die een hypotheek leggen op de toekomst van de vloten die deze methodes toepassen. De lage soortselectiviteit van sleepnetten zorgt voor gemengde vangsten, waardoor de visserij met meer beperkingen wordt geconfronteerd dan strikt noodzakelijk is. De slechte reputatie van een aantal visserijmethodes omwille van hun milieu-impact, kan verdere beperkingen met zich meebrengen, en kan zelfs leiden tot een verbod. De kostenstructuur en een gebrek aan visie wat betreft ecologische labeling kan de concurrentiepositie van deze visserijen in het gedrang brengen.

De ontwikkeling van soortselectief vistuig is een eerste stap voor de korte termijn, die visserijen minder onderhevig moet maken aan beperkingen opgelegd door problemen met niet-doelsoorten. Het milieuvriendelijker maken van vistuig op middellange termijn is nodig om de visserijen conform te maken met de ecosysteembenadering van de visserij, die de kern zal worden van het toekomstig visserijbeleid. Ten slotte moet op lange termijn gezocht worden naar haalbare alternatieve visserijmethodes met lage uitbatingkosten en mogelijkheden voor het behalen van groene labels. Deze veranderingsprocessen moeten deel uitmaken van een visie vanuit de sector en een lange-termijnstrategie voor de sector. Het Departement Zeevisserij kan hierin zeker een rol spelen, en heeft al een aantal projecten lopen die inspelen op deze problematiek.

Informatiebronnen

Het Groenboek van de Europese Commissie over de Gemeenschappelijk Visserijbeleid is te vinden op de website europa.eu.int/comm/fisheries/greenpaper/green1_nl.htm

De "roadmap" bij de geplande hervorming van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid is terug te vinden op de website europa.eu.int/comm/fisheries/doc_et_publ/pub_nl.htm

GEVOLGEN VAN DE VISSERIJ VOOR DE GENETISCHE DIVERSITEIT VAN VISSTOCKS

Filip Volckaert

Laboratorium voor Aquatische Ecologie, Katholieke Universiteit Leuven
Ch. de Bériotstraat 32, B-3000 Leuven, België

Inleiding

Genetica maakt deel uit van het dagelijks leven. We spreken van erfelijke ziekten die de ene familie wel en de andere familie niet treffen, we selecteren rundvee voor verhoogde melkgift bij een verlaagd vetgehalte, en het inzaaien van hybride maïs in Vlaanderen is zeer goed ingeburgerd.

Dat geldt evenzeer voor de zee en haar bewoners. Problemen rond erfelijkheid worden er misschien iets minder verwacht en ze zijn er zeker niet algemeen bekend. Ten onrechte evenwel. Daarom zullen we aan de hand van vijf voorbeelden duidelijk maken welke genetische kenmerken een invloed hebben op de vissen, schaal- en schelpdieren die uit de Noordzee, het Kanaal en de NO Atlantische Oceaan opgevist worden, en hoe deze kenmerken door de visserij beïnvloed worden.

Zeeplanten en zeedieren zijn genetisch heel divers

Planten en dieren behouden hun specifieke, soorteigen kenmerken doordat een belangrijk onderdeel van de blauwdruk van het leven – met name het DNA – in de moleculen van hun chromosomen is ingebed. DNA van eenzelfde soort wordt generatie op generatie overgeërfd. Verschillende soorten kunnen meestal op het zicht onderscheiden worden. Kabeljauw verschilt duidelijk van wijting, en strandkrab van Noordzeekrab. Dit onderscheid kan ook gemaakt worden op basis van hun DNA. Het is echter al veel moeilijker om op het zicht viseieren en vislarven per soort in te delen en dit is haast onmogelijk bij de larven van schelpensoorten. Genetici daarentegen, kunnen in het lab vlot het onderscheid maken op basis van het DNA. Een voorbeeld dat vers in het geheugen ligt is de Vlaamse visser die in april 2004 voor het gerechtshof van Liverpool veroordeeld werd voor het onrechtmatig aanvoeren van 270 kg zeetong (*Solea solea*) als zand tong (*Solea lascaris*). De bewijsvoering in deze rechtszaak was deels gebaseerd op DNA-onderzoek. Een andere voor de hand liggende toepassing is het identificeren van tongcharfilets die als "tongfilets" worden verkocht.

Binnen een soort kruisen dieren met elkaar. De genetische verschillen tussen individuen zijn klein, maar ze bestaan en zijn dus op te sporen. Bovendien vertonen mariene soorten zoals vissen meer genetische verschillen dan hun zoetwaterverwanten, wat het onderscheid vergemakkelijkt. Voordeel van die verscheidenheid is dat betrouwbare DNA-vingerafdrukken kunnen afgenomen worden. Anders gezegd, het kan bewezen worden dat elke vis genetisch verschillend is. Dit kan bvb. in de viskweek toegepast worden om ouderdieren van hun nakomelingen te onderscheiden. Andere mogelijkheden

zijn om tong uit de Golf van Biskaje te onderscheiden van tong uit de Belgische kustwateren, of zelfs om het onderscheid te maken tussen jaarklassen.

Organismen zijn in populaties georganiseerd

Veel dieren maken verplaatsingen tussen de locaties waar ze zich voortplanten en waar ze hun voedsel zoeken. Net zoals trekvogels, keren ook vissen terug naar hun geboorte-grond om te paaien. Een mooi voorbeeld hiervan zijn de paaiplaatsen van haring voor de Oostkust van het Verenigd Koninkrijk. Die vallen samen met de overgangszones van een gemengde naar een stabiele waterkolom. Deze zones, en dus ook de ermee geassocieerde paaiplaatsen, zijn voorspelbaar jaar na jaar, en zelfs tussen voorjaar en herfst. Genetisch kan een onderscheid gemaakt worden tussen de paaipopulaties van haring voor Shetland, in het Flamborough-gebied en in de Zuidelijke Bocht van de Noordzee. Sterker nog, het is bekend dat haring in "golven" paait in de loop van de lente of de herfst. Recent heeft men bewezen dat elke golf een eigen genetisch profiel heeft, wat aanduidt dat de jonge haringen jaar na jaar terugkeren naar de paaiplaats van hun ouders. We kenden dit fenomeen al langer van Atlantische zalm en zeeforel (paaidieren keren op een vast tijdstip naar een vaste rivier terug), maar voor zeevis was het iets moeilijker om dit vast te stellen.

Dit heeft belangrijke gevolgen voor de visserij. Het wegvissen van een typische paai-groep betekent immers het onvermijdelijk verlies van een genetische eenheid. Zo'n eenheid herbergt een kenmerkend assortiment aan verscheidenheid van het DNA. Daar diversiteit juist het antwoord van de natuur is op schommelingen in de omgeving, wordt de toekomst van de getroffen soort dan ook verzwakt.

De genetische structuur verandert met de tijd

Wanneer we naar de genetische verschillen kijken tussen mensen, dan weten we dat die kunnen wijzigen door de eeuwen heen. Denk maar aan de Vikings, die ooit onze streken aandeden, en er behoorlijk wat "blauwe ogen" achterlieten. Denk ook aan de Spanjaarden, die in grote groepen naar Oostende migreerden in de jaren vijftien-honderd.

Die verschillen in de tijd gelden ook voor zeedieren. Zo is aanvaard dat het klimaat geleidelijk veranderde tijdens de voorbije 30 jaar. Een gevolg daarvan is dat de laatste jaren voor de Belgische kust minder noordelijke en meer zuidelijke soorten worden aangetroffen. Het betekent ook dat de paaigrond van kabeljauw in de Zuidelijke Bocht van de Noordzee onder druk komt te staan (het water wordt er te warm tijdens de paaiperiode). De moederdieren kunnen dan ofwel migreren naar meer noordelijke gebieden en hun genetische samenstelling behouden, ofwel ter plaatse blijven paaien en zich genetisch aanpassen. Op dit ogenblik is niet gekend wat ze doen, maar er kunnen wel een aantal zinvolle voorspellingen gemaakt worden. Populaties die aan de rand van het verspreidingsgebied van een soort leven, hebben onder meer een lagere genetische diversiteit, ze zijn minder aangepast aan de plaatselijke omstandigheden, en zijn dus kwetsbaarder voor veranderingen in het milieu.

Nog een voorbeeld is de Flamborough kabeljauw, die zeer intensief werd bevestigd in de jaren '60, om in de late jaren '70 te verdwijnen. Deze populatie was zowel in haar paaienmerken als op genetisch vlak uniek. Door overbevissing is deze groep echter verdwenen en de paai- en voedselgronden worden nu door een meer noordelijke groep ingenomen.

Dit betekent onder meer dat het beheer van vispopulaties regelmatig moet bijgestuurd worden. Het huidige beheer van de visstand in de Europese wateren berust op de indeling van de stocks volgens ICES-gebieden. Daar vissen dergelijke artificiële grenzen niet volgen, komt het regelmatig voor dat verschillende genetische eenheden in eenzelfde ICES-gebied voorkomen en dus als één geheel worden beheerd. Een oplossing zou zijn om de begrenzing van de beheerszones te laten samenvallen met biologische zinvolle gebiedsgrenzen.

Stockgrootte en genetisch actieve populatie zijn twee totaal verschillende begrippen

De Belgische bevolking telt iets meer dan tien miljoen inwoners, maar niet alle bewoners dragen bij tot de volgende generatie (bvb. ouderen, jongeren, onvruchtbare koppels, enz.). De individuen die dat wél doen noemt men de "genetisch effectieve populatie". Naar schatting ligt de verhouding tussen genetisch effectieve en getelde individuen bij de mens dicht bij 1 op 10. Bij vissen en schaaldieren evenwel, ligt die verhouding dicht bij 1 op 1000 of zelfs 1 op 10.000. Dat is ongelooflijk laag, en gaat tegen de eerste verwachtingen van de biologen in.

Van de vele dieren die zich kunnen voortplanten door hun eieren en sperma in zee te lozen, zijn er slechts weinig die een effectieve bijdrage leveren. Oorzaken zijn onder meer de gezondheidstoestand van de moederdieren, hun leeftijd, hun ervaring, de invloed van de omgeving en puur toeval. Deze effecten merkt men duidelijk in de wisselende jaarklassterkte van heel wat vispopulaties. De verhouding tussen genetisch effectieve en getelde aantallen dieren is tot nu toe nooit in rekening gebracht bij het beheer. Van praktische voorbeelden in de aquacultuur weten we nochtans dat het een invloed heeft op de biologische "kwaliteit" van vissen. Wilde stocks zouden bij een te lage verhouding tussen genetisch effectieve en getelde dieren (bvb. doordat hun populatiestructuur te jong is geworden) in een neerwaartse spiraal kunnen belanden.

Er speelt genetisch echter nog iets anders mee. Door de aard van de visserij worden eerst en vooral de grootste dieren weggevangen, m.a.w. de oudste dieren én de snelste groeiers. Van de oudere dieren weten we dat ze heel veel eitjes van doorgaans goede kwaliteit afzetten. Wordt een populatie afgevestigd tot er nog enkel relatief jonge vissen overblijven, dan is een tegenvallend paaiseizoen niet meer op te vangen. Historische visserijgegevens wijzen op het regelmatig voorkomen van paafalingen, maar door de brede leeftijdsverdeling van de ouderdieren, vormde dat vroeger geen probleem. Nu echter, zijn de oudere dieren zeldzaam geworden en is het risico op populatieschommelingen recht evenredig toegenomen. Een veel te jonge paai-populatie vergroot aldus de kans op het verdwijnen van het genetisch potentieel. Bovendien zal de lage verhouding tussen genetisch effectieve en getelde dieren, gekoppeld aan de hoge

visserijsterfte (tot 50% en meer van de totale stock), leiden tot inteelt. Immers, de relatief weinig overblijvende dieren zijn verplicht met hun verwanten te paaien. Bewezen voorbeelden daarvan zijn de pladijs en de Pacifische oester aan de Westkust van de VS, maar dit gaat zeker ook op voor een aantal andere soorten. Zo'n waarneming betekent natuurlijk slecht nieuws voor de duurzaamheid van de visstocks.

De genetische blauwdruk wordt per individu verschillend ingevuld

Een laatste voorbeeld waar erfelijkheid telt, slaat op de verschijning van al die genetische informatie. Bij de mens bvb., kunnen ondervoeding en slechte huisvesting tot een verschillende verschijningsvorm leiden (een kleinere lichaamsbouw en soms gevoeliger voor ziekten). Die relatie tussen genetisch erfgoed en verschijningsvorm geldt evengoed voor dieren.

Op zee zal natuurlijke sterfte door ziekten en roofdieren sowieso de zwakke en oude dieren eerst treffen. Van vislarven zijn we gewoon dat ze "bij bosjes" sterven als voedsel voor andere organismen. Maar de visserij heeft ook de sterftedruk op de latere levensstadia van vissen behoorlijk verhoogd, vooral als de visserijsterfte de natuurlijke sterfte overstijgt. Zoals aangehaald, is de visserijsterfte niet willekeurig, maar spitst ze zich toe op de grotere dieren, en dus ook op de snelste groeiers. Het afvangen van snelle groeiers is te vergelijken met een veefokker die systematisch de best producerende dieren naar het slachthuis brengt en met zijn middelmatige en zwakke dieren verder kruist. In het vakjargon is dit bekend als "negatieve selectie". Een stijgend aantal voorbeelden bij o.a. kabeljauw, haring en schol, tonen aan dat dit een realiteit is. Sommigen brengen als verweer aan dat het effect slechts tijdelijk is. We weten nu dat bij het afsluiten van een visserij, het herstel minstens tien keer langer duurt dan de periode dat de stock bevist werd. Ook dat is slecht nieuws voor de duurzaamheid van de wereldvisserij, en het is een rechtstreekse aanmoediging voor het instellen van gesloten gebieden.

Besluit

De zeevisserij berust historisch op het principe van de vrije vangst op zee. Met de jaren is het visserijbeheer geëvolueerd tot een soortgebonden quotabeheer. De kust- en hoogzeevissers hebben zich aangepast tot zeer efficiënte jagers, waartegen de natuurlijke populaties geen verweer meer hebben, zelfs niet in het putje van de winter of op de meest afgelegen visgrond. Uit deze lezing is duidelijk dat de visserij rechtstreeks de erfelijkheid van vissen beïnvloedt en dus het genetisch potentieel van de blauwdruk van het leven aantast. Die erosie heeft ontegensprekelijk een negatieve invloed op de visstocks. Anders gezegd, het is een factor die liefst zo snel mogelijk in het beheer wordt ingecijferd.

Het is belangrijk om, naast de politieke en socio-economische voorwaarden van de visserij, de nodige aandacht te besteden aan het genetisch en ecosysteembeheer. Vanuit genetisch standpunt zijn het instellen van ruim bemeten biologische rustgebieden (gesloten gebieden), het beperken van de technologische capaciteit en het gebruik van

niet-destructief en hoogselectief vistuig de meest redelijke oplossingen. Dat maakt de jaarlijkse visquota voor het NO Atlantisch gebied nog restrictiever, maar het zou heel mooi zijn indien onze kleinkinderen een gezonde zee met een ruim aanbod aan vis konden krijgen.

Informatiebronnen

Cassiman, J.J. 2004. Wat zit er in mijn genen? Davidsfonds, Leuven.

de Roos, A. 2003. Kabeljauw komt zo echt niet terug. Natuur en Techniek, Januari 2003.

Segers, M. 2004. Genetisch ongelijk. Natuur en Techniek, April 2004.

HERVORMING VAN HET EUROPEES GEMEENSCHAPPELIJK VISSERIJ-BELEID *

Jacques Verborgh

Europese Commissie, Directoraat-generaal Visserij en Maritieme Aangelegenheden
Wetstraat 200, B-1049 Brussel, België

Inleiding

De visbestanden maken deel uit van ons gemeenschappelijk erfgoed. Er zijn regels nodig om te voorkomen dat deze bestanden door sommigen worden overbevist ten nadele van iedereen. De Europese Unie (EU) voert sinds 1983 een Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB) om de visserij optimaal te beheren in het belang van zowel de vissers als de consumenten.

Als onderdeel van het GVB zijn gemeenschappelijke maatregelen vastgesteld op vier belangrijke terreinen:

- Instandhouding: de visbestanden beschermen door regulering van de omvang van de vangsten, door jonge vis de kans te geven zich te vermenigvuldigen en door toe te zien op de naleving van de maatregelen.
- Structuur: de bedrijven in de sectoren visserij en aquacultuur in staat stellen hun uitrusting en hun organisaties aan te passen aan de eisen die voortvloeien uit de schaarste van de beschikbare middelen en de markt.
- Markten: een gemeenschappelijke marktordening voor visserijproducten in stand houden en vraag en aanbod in evenwicht houden, in het belang van zowel producenten als consumenten.
- Betrekkingen met de rest van de wereld: visserijovereenkomsten sluiten en op internationaal niveau in regionale en internationale visserijorganisaties onderhandelen over instandhoudingsmaatregelen voor de volle zee.

Het nieuw Gemeenschappelijk Visserijbeleid

Waarom hadden we een nieuw visserijbeleid nodig?

Sinds 1 januari 2003 heeft de EU een nieuw visserijbeleid. Dit is beslist goed nieuws voor alle belanghebbenden. Het GVB mocht dan slechts twintig jaar oud zijn, het was hard aan een herziening toe. Het was immers niet doeltreffend genoeg in datgene wat het geacht was te doen, nl. de visbestanden in stand houden, het mariene milieu

* Verklaring van afwijzing van aansprakelijkheid: Er zij op gewezen dat niet kan worden gewaarborgd dat deze samenvatting een exacte weergave van een officieel goedgekeurde tekst vormt. Uitsluitend wetgeving van de Europese Unie die in het Publicatieblad van de Europese Unie is bekendgemaakt, is rechtsgeldig.

beschermen, toezien op de economische leefbaarheid van de Europese vloten en de consumenten kwaliteitsvoedsel verschaffen.

De reden hiervoor was dat door de vangsten al veel te veel vis uit zee was gehaald, zodat er te weinig volwassen vis overbleef om te reproduceren en de bestanden opnieuw op te bouwen. Inmiddels stonden verscheidene belangrijke visbestanden, zoals kabeljauw, volledig op instorten. Los van de schade aan de visbestanden zelf, heeft een dergelijke situatie ook een bijzonder negatief domino-effect op het inkomen van de vissers, het evenwicht van het mariene ecosysteem en de aanvoer van vis op de Europese markt. Een herziening was dus noodzakelijk om weer een biologisch, ecologisch en economisch duurzame visserij te verkrijgen.

Raadpleging en voorstellen

Het feit dat een aantal elementen in het GVB vóór 31 december 2002 dienden te worden herzien, werd door de Europese Commissie (EC) aangegrepen om meteen het hele GVB te herzien. Om te garanderen dat alle relevante punten aan de orde zouden komen, begon de EC de belangrijkste betrokkenen al in 1998 te raadplegen aan de hand van vragenlijsten en regionale bijeenkomsten. In maart 2001 lanceerde ze een Groenboek met hierin haar doelstellingen voor een doeltreffend GVB en mogelijkheden om ze te verwezenlijken. Deze lancering bracht een uitgebreid publiek debat op gang via hoorzittingen, bijeenkomsten en schriftelijke bijdragen. Na afloop van dit proces presenteerde de EC in mei 2002 een reeks voorstellen voor een hervorming van het GVB. De Raad van Visserijministers werd het in december 2002 eens over het eerste pakket hervormingsmaatregelen. Deze maatregelen markeren een nieuw begin voor het GVB.

Wat is er veranderd?

De veranderingen beslaan verschillende gebieden van het GVB, maar de belangrijkste kunnen als volgt worden samengevat:

Langetermijnaanpak: in het verleden werden maatregelen in verband met vangstmogelijkheden op jaarbasis genomen. Vaak resulteerden zij in schommelingen die niet alleen de vissers ervan weerhielden vooruit te plannen, maar er ook niet in slaagden de visbestanden in stand te houden. Onder het nieuwe GVB zullen langetermijndoelstellingen worden vastgelegd voor het bereiken en/of behouden van veilige aantallen volwassen vis in de EU-bestanden, evenals maatregelen om deze aantallen te bereiken.

Een nieuw vlootbeleid: de herziening was een reactie op de chronische overcapaciteit van de EU-vloot, met twee reeksen maatregelen. Enerzijds, een simpeler vlootbeleid dat de verantwoordelijkheid voor het afstemmen van vangstcapaciteit en vangstmogelijkheden bij de lidstaten legt. Anderzijds, een geleidelijke opheffing van de overheidssteun aan particuliere beleggers voor de vernieuwing en modernisering van hun vissersschepen, maar behoud van de subsidies om de veiligheids- en arbeidsomstandigheden aan boord te verbeteren.

Betere toepassing van de regels: de diversiteit van de nationale controlestelsels en sancties voor overtreders staat een doeltreffende rechtshandhaving in de weg. Daarom zullen maatregelen worden genomen om de samenwerking tussen de verschillende betrokken autoriteiten te ontwikkelen en de uniformiteit van controles en sancties in de hele EU te versterken. De bevoegdheden van de communautaire inspecteurs om een rechtvaardige en doeltreffende rechtshandhaving in de EU te garanderen, zijn uitgebreid. Deze maatregelen moeten het evenwichtige werkt terrein helpen creëren waar vissers al jaren om vragen.

Betrokkenheid van belanghebbenden: de verschillende belanghebbenden, en dan vooral de vissers, dienen een groter aandeel krijgen in het beheersproces van het GVB. Het is belangrijk dat vissers en wetenschappers hun expertise uitwisselen. Er worden daarom Regionale Adviesraden (RACs) opgezet om hen in de gelegenheid te stellen samen te werken en samen manieren te bedenken om tot een duurzame visserij te komen in de gebieden die voor de betrokken RAC van belang zijn. Daar de visserij ook andere belanghebbenden kent buiten de visserijsector, nemen naast vissers en wetenschappers nog andere geïnteresseerden aan de RACs deel, onder meer aquacultuurproducenten, milieuorganisaties, consumenten en recreatie- of sportvissers.

Wat moet er verder nog worden gedaan?

De goedkeuring van de hervormingsmaatregelen was op zich al een hele verdienste, maar om deze grote onderneming werkelijk te voltooien moet nog veel meer worden gedaan. De EC formuleert regelmatig voorstellen voor maatregelen om de in december 2002 door de Raad van Visserijministers genomen besluiten uit te voeren. Het voorstel voor een nieuw Europees Visserijfonds en het voorstel tot oprichting van een Communautair Bureau voor Visserijcontrole zijn hier illustraties van.

Een nieuw Europees Visserijfonds voor duurzame visserij en diversificatie

De EC heeft op 14 juli 2004 een voorstel voor een Europees Visserijfonds (EVF) voor de periode 2007-2013 ingediend ter flankering van de maatregelen voor een duurzame visserij en economische diversificatie in visserijgebieden. Per jaar zal hiervoor gemiddeld 700 miljoen € ter beschikking worden gesteld. De maatregelen in het kader van deze opvolger van het Financieringsinstrument voor de Oriëntatie van de Visserij (FIOV), zijn toegesneden op de veranderende behoeften van de visserij, de aquacultuur en de kustvisserijsector. Ze hebben tot doel de visserij-inspanning te verminderen met het oog op het herstel van de visstand, en het gebruik van milieuvriendelijker praktijken aan te moedigen, zowel in de visserij en de aquacultuur als in de verwerking en afzet van visserijproducten. Het EVF voorziet bovendien in de mogelijkheid om steun te verlenen aan de visserijgebieden die het zwaarst door werkloosheid getroffen zijn, en deze zo te helpen hun economie te diversifiëren en hun economische basis te versterken. Collectieve initiatieven en initiatieven ter bevordering van gelijke kansen komen eveneens in aanmerking voor EVF-steun.

De lidstaten moeten zelf beslissen welke combinatie van maatregelen hun het beste past. In overeenstemming met het besluit van 2002 over de hervorming van het GVB, mag krachtens de nieuwe regels geen steun meer worden verleend voor de vernieuwing van de vloot, de overbrenging van schepen naar derde landen of de oprichting van gemengde vennootschappen.

De technologische vooruitgang heeft tot gevolg dat de sector het werk met minder schepen en minder mankracht aankan. Om overbevissing, uitputting van de visstand en de gevolgen van het banenverlies aan te pakken, is het EVF gericht op maatregelen die duurzaamheid bevorderen, door een vermindering en verbetering van de visserijactiviteit te stimuleren, en de kustgemeenschappen minder afhankelijk van de visserij te maken.

Het EVF zal tegemoet komen aan de veranderende behoeften van de visserij in de eenentwintigste eeuw. Als flankerend instrument voor de uitvoering van de hervorming van het GVB, zal het een belangrijke bijdrage leveren tot de duurzaamheid van de visserij op milieu, economisch en sociaal gebied.

Voorbeelden van steun voorzien in het voorstel voor een EVF

Vangstsector:

- Steun voor eigenaars en bemanningen van schepen die hun visserijactiviteit tijdelijk moeten opschorten omdat de visstand moet herstellen, een visserijovereenkomst niet is hernieuwd of zich een natuurramp heeft voorgedaan.
- Regelingen voor scholing, omscholing en vervroegde uittreding.
- Steun voor het gebruik van vistuig dat minder schade toebrengt aan het milieu.
- Speciale opleidingsinitiatieven voor jonge vissers.
- Steun ter verbetering van de veiligheid en de hygiëne aan boord.
- Steun voor het permanent uit de vaart nemen van vissersschepen.
- Steunmaatregelen voor de kleinschalige visserij.

Aquacultuur, verwerking en afzet:

- Steun voor de aankoop en het gebruik van milieuvriendelijker tuig en technieken.
- In het licht van de marktvoorwaarden zal de steun met name gericht zijn op kleine bedrijven.
- Steun voor producenten van schelp- en schaaldieren die hun oogst tijdelijk moeten opschorten.

Duurzame ontwikkeling van kustvisserijgebieden:

- Steun voor initiatieven om de economische basis in visserijgebieden die bijzonder door de uitputting van de visstand zijn getroffen, te diversifiëren en te versterken, en steun voor projecten ter bevordering van de rol van vrouwen in deze gebieden.

Collectieve initiatieven:

- Steun voor projecten van gemeenschappelijk belang in de visserij en de aquacultuursector.

Een betere handhaving van de regels

Als een visser ervan afziet om iets meer te verdienen, door bvb. geen ondermaatse vis te vangen, dan wil hij er zeker van zijn dat andere vissers hetzelfde doen. Anders zou hij zich bedrogen voelen, en niet één- maar tweemaal: een eerste maal omdat iemand anders dan de kans krijgt om geld uit die ondermaatse vis te slaan, en een tweede maal omdat die jonge vis het visbestand nooit zal kunnen helpen aanvullen. Daarom is het voor vissers van cruciaal belang te weten dat wie de regels overtreedt tot de orde zal worden geroepen en een passende straf zal krijgen voor het schaden van het algemeen belang.

Er blijft op dit gebied echter nog veel te doen, aangezien de controles, de opsporing van inbreuken en de straffen verschillend zijn naargelang de plaats waar een vaartuig aan het vissen is. Vergelijkbare overtredingen zouden tot vergelijkbare straffen moeten leiden, ongeacht welke lidstaat voor de controle verantwoordelijk is en ongeacht de nationaliteit van de visser die gecontroleerd wordt. Om op dit gebied tot meer uniformiteit te komen, stelt de EC voor een Communautair Bureau voor Visserijcontrole op te richten, dat het op nationaal en Europees niveau geplande inspectiebeleid en -werk coördineert en de voor controledoeleinden in te zetten middelen bundelt. Het is onder meer de bedoeling om in de Europese en internationale wateren met multinationale inspectieteams te werken.

Nieuwe technieken, zoals het satellietvolgsysteem voor vissersvaartuigen (VMS), zijn uitgebreid tot kleine vaartuigen. Tegenover al die vissers die de regels naleven, hebben wij de plicht ervoor te zorgen dat zij niet voortdurend bij hun inspanningen worden tegengewerkt door diegenen die de regels overtreden.

Besluit

De herziening van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid is een ambitieus hervormingsproject. Het biedt vooruitzichten voor een gegarandeerde toekomst van de Europese visserijsector en dit is in het voordeel van alle betrokkenen: de visserijsector, de kustgemeenschappen, het zeemilieu, de consumenten, enz. Het is te hopen dat alle belanghebbenden een bijdrage zullen leveren aan het succes van het herziene GVB, want dit is in ieders voordeel.

Informatiebronnen

Verborgh, J. 1995. Fisheries enforcement in the European Community. United States Department of State Publication 10256, Bureau of Oceans and International Environmental and Scientific Affairs, Office of Oceans.

Verborgh, J. 2000. The European VMS, an illustration of the successful introduction of advanced technologies for monitoring, control and surveillance. Paper presented at the International Conference on Fisheries Monitoring, Control and Surveillance, Centre A. Borschette, Brussels, Belgium, 24-27 October 2000.

Verordening (EG) nr. 2369/2002 van de Raad van 20-12-2002 houdende wijziging van Verordening (EG) nr. 2792/1999 tot vaststelling van de uitvoeringsbepalingen en voorwaarden voor de structurele acties van de Gemeenschap in de visserijsector.

Verordening (EG) nr. 2370/2002 van de Raad van 20-12-2002 tot vaststelling van een communautaire noodmaatregel voor de sloop van vissersvaartuigen.

Verordening (EG) nr. 2371/2002 van de Raad van 20-12-2002 inzake de instandhouding en de duurzame exploitatie van de visbestanden in het kader van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid.

Besluit 2004/585/EG van de Raad van 19-07-2004 tot oprichting van Regionale Adviesraden in het kader van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid.

Algemene informatie over de hervorming van het Europees Gemeenschappelijk Visserijbeleid en de integrale versies van alle bijhorende documenten, zijn te vinden op de website europa.eu.int/comm/fisheries/reform/index_nl.htm

VISSERIJADVIES GEBASEERD OP EEN MEERSOORTENBENADERING: GEEN MODEGRIL MAAR BITTERE NOODZAAK

Willy Vanhee en Wim Demaré

CLO Departement Zeevisserij, Afdeling Biologie & Aquacultuur
Ankerstraat 1, B-8400 Oostende, België

Inleiding

Totale toegestane vangsten of TACs, visquota, dagplafonds en visdagbeperkingen zijn vertrouwde maatregelen voor allen die met de visserij te maken hebben. De sector ervaart deze maatregelen zeer vaak als negatief, maar in feite zijn ze ingevoerd om de visbestanden tegen overbevissing te beschermen. Hoewel in de doelstellingen van het Europees Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB) duurzame exploitatie van de visbestanden voorop staat, is dit voor veel visbestanden nog steeds niet gerealiseerd. Eén van de redenen hiervoor is, dat het huidige beheerssysteem niet aangepast is aan het gemengde karakter van veel visserijen. Advies- en beheersinstanties zoals de Internationale Raad voor het Onderzoek van de Zee (ICES) en de Europese Commissie (EC), zijn dan ook op zoek naar andere en doeltreffender beheerssystemen.

Het TAC-beheer onder het GVB

Het TAC-beheer is één van de peilers van het huidige GVB, en heeft tot doel om via een beperking van de output (de vangsten), de input (de visserij-inspanning) onder controle te houden. TACs gelden voor visbestanden in hun geheel en worden onder de betrokken visserijlanden verdeeld in de vorm van vangstquota. Dit zijn de hoeveelheden vis die ieder land jaarlijks mag opvissen. Vooraleer de quota toegewezen worden, is een lange weg van wetenschappelijke adviezen en politieke beslissingen afgelegd. Hier volgt een kort overzicht van het jaarlijks terugkerend adviesproces:

- Het ganse jaar door verzamelen de visserijlanden gegevens over de visbestanden. De verzamelde informatie kan zowel visserijafhankelijk (bvb. leeftijdsverdelingen van de aanvoer en de teruggooi), als visserijonafhankelijk zijn (bvb. dichtheidsschattingen verkregen uit surveys met onderzoeksvaartuigen).
- Alle gegevens worden vervolgens samengebracht op werkgroepen van ICES, en gebruikt om de huidige en toekomstige bestandsomvang te berekenen.
- ACFM, een gespecialiseerd adviescomité voor visserijbeheer binnen ICES, evalueert in het najaar de berekeningen van de werkgroepen en adviseert de bevoegde beheersorganen (waaronder de EC), rekening houdend met de basisregels van het voorzorgsprincipe.
- De biologische adviezen van ACFM worden kort daarna opnieuw beoordeeld door het Wetenschappelijk, Technisch en Economisch Comité voor Visserij (STECF), een adviesorgaan van de EC. Daar tracht men ook een economisch luik aan de

adviezen toe te voegen, en rekening te houden met de eigenheden van de gemengde visserijen en de impact daarvan op de beheersadviezen.

- In december licht de EC haar beheersvoorstellen toe aan de Europese Ministerraad, die de voorstellen desgevallend aanpast en tenslotte bekrachtigt.

Tekortkomingen in het GVB

Op 1 januari 2003 begon het herziene GVB aan een derde termijn van tien jaar. De voornaamste doelstelling, nl. de duurzame exploitatie van de visstand, is daarbij niet fundamenteel veranderd sinds de invoering van het GVB in 1983 (Verordeningen v/d Raad 170/1983, 3760/1992 en 2371/2002). Deze doelstelling is echter nog steeds niet gerealiseerd (zie bvb. het Groenboek van de EC). De redenen hiervoor kunnen onder meer gezocht worden in het ontbreken van een langetermijnbeleid en het feit dat de Ministerraad de voorstellen van de EC niet of nauwelijks opvolgt. Maar ook het TAC-beheerssysteem als dusdanig heeft gefaald, in casu als middel om gemengde visserijen te beheren. Het systeem blijkt immers wél te functioneren voor visserijen waar slechts één of een beperkt aantal doelsoorten wordt gevangen, zoals bij de pelagische visserij op haring.

De meeste demersale visserijen, waaronder ook de boomkorvisserij, vangen meerdere vissoorten tegelijk. Het is in dergelijke visserijen niet mogelijk om één soort op te vissen, zonder tegelijk ook die andere soort te vangen, waarvan het quotum nu net is uitgeput. TACs houden geen rekening met de eigenheid van gemengde visserijen. Om tot een duurzame exploitatie van gemengde visserijbestanden te komen, is een omschakeling naar een meersoorten- en dus visserijgericht beheerssysteem noodzakelijk.

Het MTAC model als eerste stap in een meersoortenbenadering

Het MTAC model is een simulatieprogramma dat toelaat om de meersoortengerichte denkwijze in beheersvoorstellen te vertalen. Het model werd enkele jaren terug ontwikkeld, naar aanleiding van de kabeljauwcrisis in de Noordzee (STECF, 2002; Vinther *et al.*, 2003). ICES adviseerde toen om te stoppen met vissen op kabeljauw. Aangezien de meeste demersale vissersvaartuigen ook kabeljauw in hun netten vangen, zou een dergelijk verbod betekenen dat de volledige demersale vloot zijn activiteiten zou moeten staken – een maatregel die de sector om socio-economische redenen nooit zou aanvaarden. Als de demersale soorten echter aan hetzelfde tempo werden opgevisst, kon de visserijdruk op kabeljauw nooit afnemen. Daarom werd naar een tussenoplossing gezocht. Hoe kon men kabeljauw toch een zekere vorm van bescherming bieden, zonder de vangstmogelijkheden van de andere soorten té veel aan te tasten? Het MTAC model liet toe om deze berekeningen uit te voeren.

Figuur 1 geeft een schematische voorstelling van het MTAC model. Een toestandsbeschrijving van de visbestanden en de vangstsamenstelling van de verschillende vloten zijn de voornaamste invoergegevens. Het model wordt gestuurd door twee parameters: de relatie tussen de bestanden en de zgn. prioriteitsgraad van ieder bestand. De relatie tussen bestanden is gebaseerd op de vangstsamenstelling. Soorten die steeds samen

opgevist worden, zoals bvb. tong en schol, hebben een sterke relatie. Omgekeerd is er geen link tussen bvb. tong en koolvis. De visserijdruk op tong kan pas dalen als men tegelijk tussenkomt in de visserijdruk op schol, terwijl dit niet hoeft voor koolvis. Hoe strikt men vasthoudt aan het stockgericht advies, wordt uitgedrukt door de prioriteitsgraad. Stel dat tong een hoge prioriteit krijgt, en dat ICES een drastische ingreep in de visserijdruk op tong voorstelt, dan moet logischerwijs ook de visserijdruk op schol naar beneden. De prioriteit van tong zal echter geen enkele invloed hebben op de beheersmaatregelen voor koolvis, aangezien deze soorten niet gerelateerd zijn. Het toekennen van de prioriteiten is in principe een louter beleidsmatige beslissing, en kan gebaseerd zijn op zowel de ecologische als de economische waarde van het bestand.

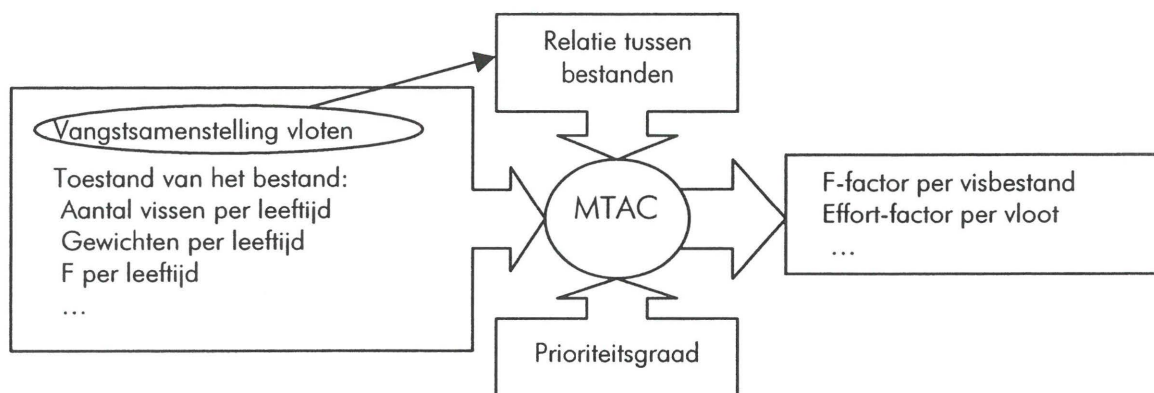

Fig. 1. Schematische voorstelling van het MTAC model (F = visserijsterfte).

De voornaamste uitkomsten van het MTAC model zijn de F-factoren per bestand en de effort-factoren per vloot (effort is de Engelse term voor visserij-inspanning). De F-factor geeft weer hoeveel de visserijsterfte (F) van een bestand mag toe- of afnemen, rekening houdend met de relatie tussen én de prioriteiten van de verschillende bestanden. Dit wordt uiteindelijk vertaald in TACs en het is onder deze vorm dat de resultaten momenteel bruikbaar zijn. Deze nieuwe TACs – in tegenstelling tot de huidige bestandgerichte TACs – trachten echter wél rekening te houden met de relaties tussen de verschillende visbestanden. De eerste stap naar een meersoortenbenadering is daarmee gezet.

Een belangrijke tekortkoming van deze benadering is, dat de input (visserij-inspanning) nog steeds wordt gereguleerd via de output (vangstbeperkingen of TACs). Op termijn echter, moet de visserij-inspanning zélf de regulerende factor worden. Het MTAC model biedt de mogelijkheid om ook dát te berekenen (via de effort-factor), maar momenteel wordt deze optie niet gebruikt. Ten eerste, omdat hiervoor geen politiek draagvlak bestaat (zie verder). Ten tweede, omdat het huidige formaat van de gegevens niet geschikt is voor een dergelijke benadering.

Om dit laatste te begrijpen, moeten we eerst het begrip "métier" introduceren. Momenteel worden vaartuigen op basis van hun technische karakteristieken in vlootsegmenten ingedeeld. Men kan ze echter ook indelen in zgn. métiers, op basis van hun operationele intenties en uitkomsten. Een Eurokotter bvb., kan tijdens het jaar op verschillende doelsoorten vissen (bvb. platvis, langoustine, garnaal), en aldus verschillende métiers

uitoefenen. In een meersoortenbenadering worden métiers beheerd in plaats van vloten, omdat métiers veel homogener zijn dan vlootsegmenten. Als we erin slagen de vangstsamenstelling per métier (in plaats van per vloot zoals het nu gebeurt) in het MTAC model te stoppen, dan zijn we een stap dichterbij een échte meersoortenbenadering. Daartoe moet ieder visserijland eerst zijn métiers definiëren, en moeten de visserijgegevens (aanvoercijfers, leeftijdsverdelingen, enz.) verzameld worden per métier en niet langer per stock, zoals nu de regel is.

Het alternatief voor de TACs: een effort-beheerssysteem

Een meersoorten- of visserijgericht beleid vergt de omschakeling van het huidige TAC beheer naar effort-beheer. Deze omschakeling begint langzaam zichtbaar te worden in het beleid. Zo zijn visserijen op herstelbestanden nu al aan een zeedagenbeperking onderworpen, maar voorlopig wordt dit nog met vangstbeperkingen gecombineerd. Die koppeling moet in de toekomst verdwijnen. Het toekennen van effort-quota per métier is het streefdoel van een meersoorten- en visserijgericht GVB.

De invoering van een effort-beheerssysteem kan slechts slagen mits forse reducties in de visserij-inspanning. In zo'n systeem moet de visserij-inspanning beperkend optreden. Dit is nodig omdat de bestaande vlootcapaciteit in staat is veel meer van de visbestanden op te vissen dan de hoeveelheid die overeenstemt met een duurzame exploitatie.

Voor- en nadelen van TAC-beheer vs effort-beheer

Het huidige TAC-systeem vereist een jaarlijkse herziening van de bestandsomvang. Dit kan aanleiding geven tot TACs die van jaar tot jaar sterk schommelen. Bij een effort-beheerssysteem worden TACs overbodig, omdat de visserij-inspanning zelf de regulerende factor wordt. Een bijkomend pluspunt is dat absurde tegenstellingen, waarbij de visserij-inspanning in een gemengde visserij tegelijk moet afnemen voor de ene en mag toenemen voor de andere soort, vermeden worden. Er is wel behoefte aan progressieve aanpassingen van de visserij-inspanning om middellange en langetermijnobjectieven te bereiken. Daarbij moet ook rekening gehouden worden met de toenemende efficiëntie van de vaartuigen.

TAC-beperkingen werken misrapportering en teruggooi in de hand: vis wordt naar een ander gebied overgeschreven of helemaal niet geregistreerd om het opvissen van de quota uit te stellen; marktwaaardige vis wordt teruggewooid omdat de quota uitgeput zijn; en dagplafonds zetten de vissers ertoe aan bepaalde groottes van een vissoort te selecteren omdat die meer opbrengen op de veiling (het zgn. "highgrading"). Deze praktijken zijn niet bevorderlijk voor de betrouwbaarheid van de aanvoercijfers – cijfers die bepalend zijn voor de berekening van de stocksituatie. Onder een effort-beheerssysteem zou het overschrijven of niet rapporteren van vangsten en het teruggooien van vis ten gevolge van quota-uitputting vanzelf moeten verdwijnen. Misrapportering van effort behoort nog wel tot de mogelijkheden, maar het Vessel Monitoring System (VMS) zou dit aanzienlijk moeten bemoeilijken. Ook dagplafonds zouden onder een dergelijk

beheerssysteem tot het verleden behoren, maar het highgrading-probleem zal daarmee niet opgelost zijn.

In een effort-regime bestaat het risico dat de visserijdruk zich concentreert op de bestanden die op dat moment het "aantrekkelijkst" zijn. Dat kan gunstig uitvallen als daarbij de meest omvangrijke bestanden bevist worden en de meer kritieke bestanden met rust gelaten worden, maar het kan ook averechts werken als kritieke bestanden aantrekkelijk blijven omwille van hun economische waarde.

Relatieve stabiliteit en het effort-beheerssysteem

Gelijke kansen voor alle lidstaten bij het ontginnen van de natuurlijke rijkdommen en relatieve stabiliteit behoren tot de basisregels van het GVB. Onder het huidige systeem betekent "relatieve stabiliteit" dat iedere lidstaat een vast gewichtspercentage van de TAC toegekend krijgt, na aftrek van de hoeveelheden die onder de Haagse preferenties vallen. Bij een effort-regime krijgt het begrip relatieve stabiliteit een andere invulling. De eenheid van effort vervangt dan de eenheid van gewicht.

Veranderingen in het toelaatbare effort-niveau kunnen opgevangen worden door elke toe- of afname verhoudingsgewijs door te rekenen naar de verschillende métiers en de vaartuigen die er deel van uitmaken. Stel dat de totale visserij-inspanning van de boomkorvisserij op platvis in de Noordzee met 10% mag toenemen, dan zou in principe ieder vaartuig dat deel uitmaakt van dit métier 10% langer mogen vissen. Deze werkwijze heeft het voordeel dat herdefiniëring van het begrip relatieve stabiliteit niet hoeft. Anderzijds heeft ze het nadeel dat ze enkel werkzaam is in een vrij statische omgeving. Het stabiliteitsprincipe blijft immers niet langer overeind als een bokkevisser op een andere visserijmethode wil overschakelen (en dus tot een ander métier gaat behoren), of als de vaartuigen van één lidstaat efficiënter gaan vissen dan die van een andere lidstaat. In het uiterste geval kan men het principe van relatieve stabiliteit ook afschaffen, en gemeenschappelijke effort-niveaus toekennen aan gelijkaardige métiers over de landsgrenzen heen.

Een oplossing voor dit probleem zal wellicht nog enige tijd op zich laten wachten, want momenteel ontbreekt de politieke moed om de discussie over de wenselijkheid en het voortbestaan van het stabiliteitsprincipe op de agenda te plaatsen.

Besluit

Tot nu toe is het GVB er niet in geslaagd zijn doelstelling van duurzame exploitatie van de visbestanden te realiseren. Het falen van het TAC-beheerssysteem als middel om gemengde visserijen te beheren is één van de oorzaken. Voor dit type visserijen is de omschakeling naar een meersoortengericht beheer noodzakelijk. Een piste die hierbij meer en meer naar voren komt is een directe regulering van de visserij-inspanning, in plaats van het huidige systeem, waarbij getracht wordt de visserij-inspanning onder controle te houden via beperkingen op de vangsten.

De invoering van een louter effort-regime is nog niet voor morgen. Daarvoor ontbreekt de wetenschappelijke ondersteuning alsook het politieke draagvlak. Het eerste heeft vooral te maken met een gebrek aan métier-gerelateerde data, het tweede met de terughoudendheid om het relatieve stabiliteitsprincipe in vraag te stellen. De invoering van een effort-beheerssysteem zal onvermijdelijk gepaard gaan met forse reducties in visserij-inspanning. De overstap naar een métier-gericht beheer van de gemengde visserijen is echter noodzakelijk, en zal ongetwijfeld de ecologische en socio-economische duurzaamheid van de visserij ten goede komen.

Informatiebronnen

STECF 2002. Report of the Subgroup on Resource Status of the Scientific, Technical and Economic Committee for Fisheries – Mixed Fisheries. SEC(2002) 1373.

Vinther M., Reeves S. en Patterson K. 2003. From single-species advice to mixed-species management: taking the next step. ICES, CM 2003/V:01.

De integrale versies van de GVB Verordeningen zijn terug te vinden in de Publicatiebladen van de Europese Gemeenschappen van 25-01-1983, 20-12-1992 en 20-12-2002, en kunnen op datum opgezocht worden op de Eur-Lex website europa.eu.int/eur-lex/lex/RECH_date.do

Het Groenboek van de Europese Commissie over de Gemeenschappelijk Visserijbeleid is te vinden op de website europa.eu.int/comm/fisheries/greenpaper/green1_nl.htm

BETERE DATA VOOR BETERE BEHEERSADVIEZEN

Frank Redant en Wim Demaré

CLO Departement Zeevisserij, Afdeling Biologie & Aquacultuur
Ankerstraat 1, B-8400 Oostende, België

Inleiding

Stockramingen, vangstprognoses en berekeningen van duurzame effort-niveaus ten behoeve van het visserijbeheer, zijn slechts betrouwbaar als ze kunnen steunen op betrouwbare basisgegevens. Tot deze basisgegevens behoren o.a. schattingen van de aanlandingen, de teruggooi en de visserij-inspanning van de vissersvloten, de leeftijds-samenstelling van hun vangsten, de dichtheden van de visstocks en een aantal essentiële biologische parameters, waaronder groei en geslachtsrijpheid. Om het advies door te trekken tot het socio-economische, zijn ook gegevens nodig met betrekking tot de financiële situatie van de vlootsegmenten.

Tot voor kort was het verzamelen van deze basisgegevens een strikt nationale aangelegenheid. De verwerking van de gegevens gebeurde weliswaar in internationaal verband (o.a. in het kader van ICES), maar met uitzondering van de bestandsopnamen met onderzoeksvaartuigen, was er op het vlak van datacollectie nauwelijks sprake van gestructureerde internationale samenwerking. De meeste landen bemonsterden regelmatig hun aanlandingen, maar opnamen van de teruggooi waren schaars, en het merendeel van de bemonsteringsprogramma's was gericht op een beperkt aantal economisch of strategisch belangrijke soorten. Bovendien was de financiering van deze programma's vaak afhankelijk van kortlopende projecten, wat de continuïteit van de datacollectie niet ten goede kwam. Eén van de gevolgen van dit systeem was, dat bepaalde soorten (bvb. roggen, haaien, tarbot, griet) onvoldoende bemonsterd werden om betrouwbare stockramingen toe te laten, terwijl andere (bvb. haring, heek, schol) verhoudingsgewijs te intensief bemonsterd werden.

De "Data Collection Regulation"

In 2000 keurde de Europese Ministerraad een verordening goed (Verordening v/d Raad 1534/2000), die de datacollectie ter ondersteuning van het Europees Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB) ingrijpend zou veranderen. Via deze kaderverordening verbonden de Europese lidstaten zich ertoe om de verzameling van technische, biologische en economische gegevens met betrekking tot hun visserijgebonden activiteiten te garanderen, en om de aldus verworven gegevens beschikbaar te stellen – zij het onder bepaalde beperkende voorwaarden – van de andere lidstaten, de Europese Commissie (EC) en de bevoegde visserijadviesorganen (ICES, ICCAT, NAFO, enz.).

Een jaar later werd de kaderverordening aangevuld met een tweede verordening (Commissieverordening 1639/2001, ondertussen gewijzigd en aangevuld door Commissieverordening 1581/2004), die de technische modaliteiten van de datacollectie

vastlegde. De drie verordeningen samen zijn inmiddels genoegzaam bekend onder de benaming "Data Collection Regulation" of DCR.

Krachtens de bepalingen van de DCR, dienen de Europese lidstaten, via een systeem van jaarlijks te hernieuwen nationale datacollectieprogramma's (NDGPs), in te staan voor de verzameling van een uitgebreid gamma gegevens met betrekking tot:

- de visserijcapaciteit van hun verschillende vlootsegmenten;
- de visserij-inspanning van deze vlootsegmenten;
- de aanvoer en de teruggooi;
- de vangsten per eenheid van visserij-inspanning;
- de dichtheden van de bestanden, verkregen uit surveys met onderzoeksvaartuigen;
- de lengte- en leeftijdssamenstelling van de vangsten, de aanvoer en de teruggooi;
- de biologische parameters die gebruikt worden bij de stockramingen en vangstprognoses (sex-ratio's, groei, geslachtsrijpheid, enz.);
- de economische situatie van de verschillende vlootsegmenten; en
- de economische situatie van de visverwerkende industrie.

In de DCR is niet alleen vastgelegd welke gegevens moeten verzameld worden, maar ook aan welke kwaliteitseisen ze moeten voldoen. Anderzijds bevat de DCR ook diverse vrijstellingsclausules, die de lidstaten van de verplichting ontheffen om bepaalde gegevens te verzamelen, bvb. wanneer hun aandeel in de vangsten van de doelsoort(en) in kwestie te klein is, of wanneer moest blijken dat de verzameling van de gevraagde gegevens te duur zou uitvallen.

Voor nogal wat landen – waaronder ook België – vergde de uitvoering van de DCR de inzet van aanzienlijke extra middelen, om aan de hoge eisen van de DCR te kunnen voldoen. In zowat alle landen is het aantal stocks dat voorwerp is van regelmatige marktmonsteringen gevoelig gestegen (in België bvb. is hun aantal verdubbeld) en sinds 2003 zijn in de meeste landen omvangrijke monitoringprogramma's op de teruggooi in werking. Dit laatste gebeurt doorgaans met zeegaande waarnemers, die aan boord van de vissersvaartuigen metingen uitvoeren op de teruggooi (hoeveelheden, soort-, lengte- en leeftijdssamenstelling).

Het prijskaartje van de DCR is dan ook aanzienlijk. Voor 2005 wordt de totale kostprijs van alle NDGPs samen (inclusief de zes nieuwe maritieme lidstaten) geraamd op ca. 49 miljoen €. Bijna de helft daarvan gaat naar de surveys met onderzoeksvaartuigen en een kwart naar de biologische bemonstering van de aanvoer en de teruggooi. Voor België werd de kostprijs van het NDGP 2005 berekend op ca. 930.000 €, waarvan iets minder dan de helft voor de biologische bemonsteringen. De EC komt voor maximum 50% tussen in de kostprijs van de NDGPs, maar dit is veeleer een geste dan een verplichting. Wat meteen ook inhoudt dat de lidstaten net zo goed gehouden zijn aan de correcte uitvoering van de DCR, zelfs als de EC zou beslissen haar cofinanciering te stoppen.

Internationale samenwerking

De DCR is zó omvangrijk en de kwaliteitseisen zijn zó dwingend, dat internationale samenwerking een absolute noodzaak is geworden. Ieder op zich zijn de lidstaten nauwelijks in staat om sommige doelstellingen van de DCR te halen, maar door hun inspanningen te bundelen, kunnen ze dat wél.

Om de internationale samenwerking te structureren, werd in 2004 beslist tot de oprichting van vier Regional Co-ordination Meetings (RCMs), nl. één voor de Baltische Zee, één voor de Noordzee, één voor de NO Atlantische regio en één voor de Middellandse Zee. In deze RCMs participeren niet alleen de EU-lidstaten, maar ook landen zoals Noorwegen en Rusland, die geen deel uitmaken van de EU, maar die wel nauw betrokken zijn bij het visserijgebeuren en -onderzoek in de competentieregio's van de RCMs.

De RCMs staan in principe los van bestaande structuren zoals ICES of de EC, maar ze werken er wel intensief mee samen. Op termijn is het trouwens de bedoeling dat de RCMs ook een wisselwerking uitbouwen met de European Association of Fisheries Economists (EAFE) en de Regionale Adviesraden (RACs), resp. rond visserijeconomische thema's en rond de samenwerking tussen wetenschappers en visserijsector op het vlak van datacollectie.

Via data-pooling (het samenvoegen en gemeenschappelijk gebruik van gestandaardiseerde datasets), taken- en kostendeling, moeten de RCMs bijdragen tot de kwaliteitsverbetering en kostenefficiëntie van de datacollectie. Tot het takenpakket van de RCMs behoort ook de initiatie van workshops en vergelijkende tests rond bijzondere aspecten van de datacollectie (bvb. leeftijdsbepalingen, de berekening van precisieniveaus, de integratie van biologische en economische gegevens, enz.), en de identificatie van datagerelateerde vraagstukken, die middels kortlopende onderzoeksprojecten opgelost dienen te worden (bvb. hoe gevoelig zijn de stockramingen voor de schattingen van de teruggooi, enz.). De afspraken die binnen de RCMs gemaakt worden zijn bindend, en dienen door de lidstaten in concrete acties vertaald te worden in hun NDGPs.

Knelpunten

De EU-lidstaten hebben ondertussen drie jaar ervaring met de DCR en daarbij zijn een aantal belangrijke knelpunten naar voor gekomen. Sommige daarvan bestaan al langer, maar door de DCR is des te meer de noodzaak gebleken om naar oplossingen te zoeken. Een overzicht van de meest in het oog springende problemen:

In verschillende landen is de nationale cofinanciering van de NDGPs nog steeds niet gegarandeerd. De meeste visserij-instituten kunnen weliswaar beschikken over de financiële bijdragen van de EC (en zelfs dát is niet in alle landen het geval), maar de patronerende overheden blijken soms zeer terughoudend te zijn om hun aandeel in de kosten op zich te nemen. In dit verband rijst ook de vraag in hoeverre de visserijsector zelf kan of moet bijdragen in de kosten van de NDGPs, in analogie met bvb. de zandwinners, die per m³ gewonnen zand of grind een heffing betalen voor monitoring.

De kwaliteitseisen die door de EC aan de datacollectie opgelegd worden zijn streng, en in sommige gevallen wellicht té streng. De schattingen van de teruggooi bvb. mogen, in principe althans, een marge vertonen van maximum plus of minus 12,5%. De studies die tot nu toe uitgevoerd werden, suggereren echter dat een dergelijke precisie enkel haalbaar is mits de inzet van gigantische technische en financiële middelen, die de financieringsbereidheid van de meeste lidstaten ver overstijgen.

Nagenoeg alle EU-lidstaten beschikken over geïnfomatiseerde databanken voor hun visserijgerelateerde gegevens, maar weinig van deze databanken zijn compatibel. Dit stelt problemen bij de uitwisseling van data tussen de lidstaten onderling en bij de data-transfer naar internationale organisaties zoals ICES, ICCAT, NAFO, enz. De overdracht van data kan vereenvoudigd worden door gebruik te maken van gestandaardiseerde uitwisselprotocols. Probleem hierbij is echter dat de betrokken organisaties verschillende protocols hanteren en niet geneigd zijn het eigen protocol op te geven ten voordele van een ander. In een poging om enige orde te scheppen in de chaos, heeft de EC het Joint Research Center (JRC) belast met de ontwikkeling van eenvormige uitwisselformaten voor alle visserijgerelateerde data. Op termijn dient het JRC ook de aanzet te geven tot de uitbouw van een centrale databank voor deze gegevens. Het is echter de vraag of het JRC daarin zal slagen. De meeste Europese lidstaten zijn immers zeer terughoudend om het beheer van "gevoelige" informatie (bvb. economische data met betrekking tot hun vloten en visverwerkende nijverheid) aan derden over te laten.

De huidige bemonsteringsprogramma's op de aanlandingen en de teruggooi steunen op de vrijwillige medewerking van de visserijsector en die is in veel landen alles behalve bevredigend. Dit veroorzaakt problemen op het vlak van de representativiteit (het zijn immers steeds weer dezelfde, coöperatieve vaartuigen die bemonsterd worden), wat een nadelige invloed heeft op de stockramingen en vangstprognoses. In verschillende lidstaten gaan dan ook stemmen op om de bemonsteringen wettelijk afdwingbaar te maken. Het Departement Zeevisserij is geen voorstander van dergelijke aanpak, maar als de collectieve bereidheid van de visserijsector om samen te werken niet verbetert, is een wettelijk kader wellicht de enige manier om de datacollectie te garanderen.

TACs, dagplafonds en gesloten gebieden hebben geleid tot diverse vormen van misrapportering. Betrouwbare aanvoercijfers zijn nochtans een basisvereiste voor de stockramingen en vangstprognoses. Onderrapportering leidt tot een té lage inschatting van de stockomvang. Wat, op zijn beurt, aanleiding geeft tot nóg lagere TACs en nóg meer onderrapportering. De sector is op zijn minst medeverantwoordelijk voor het probleem, en de enige manier om deze vicieuze cirkel te doorbreken is een open communicatie over de werkelijke omvang en herkomst van de vangsten. Vrije toegang voor de wetenschappers tot de VMS-data zou daarbij een hulp zijn, maar ook dit is in veel landen geen evidentie.

De hervorming van de "Data Collection Regulation"

In zijn huidige vorm blijft de DCR van kracht tot en met 2006, maar de algemene verwachting is dat ze daarna voor een nieuwe periode van zes jaar verlengd zal worden. Momenteel wordt binnen de EC een grondige herziening van de DCR voor-

bereid, teneinde de nieuwe regelgeving af te stemmen op de databehoeften in de komende jaren.

De overgang van een éénsoorten- naar een meersoorten- en meervlotenbenadering van het visserijbeheer vereist een ingrijpende bijsturing van de DCR. Momenteel is de DCR nog hoofdzakelijk stockgericht. Enkel de monitoringprogramma's op de teruggooi zijn nu reeds vlootgericht, en op termijn zullen ook de marktbeemonsteringsprogramma's op dezelfde leest moeten geschoeid worden. Daartoe dienen de lidstaten echter eerst hun zgn. métiers te definiëren. Het concept métier is relatief nieuw en deelt de visserij-activiteiten in op basis van hun operationele intenties en uitkomsten (ICES, 2003). Een Eurokotter bvb. kan in het voorjaar op platvis vissen, in de zomer op langoustine en in het najaar op garnaal, en aldus drie verschillende métiers uitoefenen. De identificatie van de métiers vereist een doorgedreven analyse van de uitkomsten per zeereis, zowel naar aangevoerde hoeveelheden als naar aanvoerwaarde. Verwacht wordt dat de meeste Europese lidstaten eind 2005 klaar zullen zijn met deze opdracht, en dat ze vanaf 2007 in staat zullen zijn hun NDGPs op métier-basis te heroriënteren.

Deze nieuwe benadering vereist ook dat de biologische en economische gegevens met betrekking tot de visserijvloten beter op elkaar afgestemd worden. Economische data zoals exploitatiekosten, investeringen, afschrijvingen, enz., zijn doorgaans enkel beschikbaar per vaartuig of per groep van vaartuigen én op jaarbasis, terwijl de métier-benadering impliceert dat de gegevens per type activiteit opgesplitst worden.

Een meer ecosysteemgerichte benadering van het visserijbeleid is één van de Europese prioriteiten, en de EC heeft de intentie om deze benadering in te schrijven in de nieuwe DCR, o.a. door de lidstaten ertoe te verplichten om ook een aantal milieuparameters in hun NDGP op te nemen. Het is nog niet duidelijk hoe ver de Europese Ministerraad en de EC daarin willen gaan, noch in welke mate de geplande uitbreiding kan ingevuld worden door beroep te doen op bestaande oceanologische, klimatologische en marien biologische netwerken, die een jarenlange ervaring hebben met het verzamelen en het beheer van dergelijke gegevens. Bovendien bestaat het risico dat de DCR daarmee zó ambitieus wordt dat ze nog nauwelijks beheerbaar is. In dit verband kunnen we overigens aanstippen dat sommige NDGP-gegevens (bvb. survey-data) nu reeds gebruikt worden om de ruimere impact van de visserij op het ecosysteem na te gaan.

Datacollectie en adviesproces zijn zeer nauw met elkaar verbonden – het tweede kan niet zonder het eerste. Op structureel en financieel vlak evenwel, staan de twee momenteel té los van elkaar. Ook dit zal met de nieuwe DCR wellicht veranderen, aangezien de EC plannen heeft om datacollectie en adviesproces in één verordening op te nemen en om de cofinanciering van beide processen via één kanaal te regelen.

Besluit

De implementatie van de DCR is een belangrijke stap geweest in de wetenschappelijke onderbouwing van het Europees Gemeenschappelijk Visserijbeleid, omdat ze meer lijn en uniformiteit heeft gebracht in het biologisch en economisch visserijonderzoek, en omdat ze de visserij-instituten eindelijk de mogelijkheid heeft gegeven tot langetermijn-

planning – twee factoren die zowel de volledigheid als de continuïteit van de data-collectie ten goede zijn gekomen. De DCR is echter nog verre van volmaakt, en zowel binnen de EC als de bevoegde expertencolleges wordt hard gewerkt om de DCR bij te sturen en te verbeteren. De EC geeft overigens toe dat het hier gaat om een leerproces en verwacht dat de DCR pas binnen een vijftal jaar op kruissnelheid zal zijn. Ons land heeft zich vanaf het begin loyaal achter de doelstellingen van de DCR geschaard, en we mogen met enige fierheid vaststellen dat het biologisch luik van het Belgisch NDGP tot de beste van Europa wordt gerekend.

Het hoeft geen betoog dat iedereen gebaat is bij betrouwbare cijfers – niet alleen de wetenschappers, maar ook de visserijsector en de beleidsverantwoordelijken. Vanuit die optiek rekenen wij erop dat de Vlaamse overheid blijvend het nut en het belang van de DCR zal erkennen, en dat ze de nodige stappen zal ondernemen om de continuïteit van het datacollectieprogramma te waarborgen. Ten aanzien van de sector pleiten wij ervoor dat diegenen die nu nog terughoudend of zelfs vijandig staan tegenover samenwerking met de "visserijbiologen", een voorbeeld zouden nemen aan hun collega's die wél tot samenwerking bereid zijn. En dat de soms bitsige discussie tussen wetenschappers en vissers over data en datacollectie, langzaam maar zeker kan evolueren tot een open en constructieve dialoog.

Informatiebronnen

ICES. 2003. Report of the Study Group on the Development of Fishery-based Forecasts (SGDFF). ICES, CM 2003/ACFM:08.

De integrale versies van de DCR zijn terug te vinden in de Publicatiebladen van de Europese Gemeenschappen van 15-07-2000, 17-08-2001 en 10-09-2004, en op de website van Eur-Lex (europa.eu.int/eur-lex/lex/nl/repert/0410.htm), onder de rubriek "Instandhouding van de rijkdommen".

VERBETERD DUURZAAM VISSERIJBEHEER DOOR NAUWERE SAMENWERKING TUSSEN VISSERS, WETENSCHAPPERS EN ANDERE BELANGHEBBENDEN

Daan Delbare

CLO Departement Zeevisserij, Afdeling Biologie & Aquacultuur
Ankerstraat 1, B-8400 Oostende, België

Inleiding

Een goede samenwerking tussen vissers en wetenschappers is noodzakelijk om tot een duurzaam beheer van de mariene rijkdommen te komen. De huidige samenwerking is op zijn minst delicaat te noemen. Beide partijen zijn niet altijd tevreden over elkaars werk. Aan de ene kant is er de visser, die vindt dat de procedure voor stockramingen en vangstprognoses te omslachtig is, waardoor de meest recente gegevens niet worden gebruikt. Tevens wenst de visser een grotere transparantie en meer inspraak, onder meer door het opnemen van zijn kennis in de opmaak van beheersplannen voor de visbestanden. Aan de andere kant is er de vraag van de wetenschapper naar meer en betrouwbare informatie omtrent de visbestanden, om tot accurate stockramingen te komen. Met name de kwaliteit van de gegevens met betrekking tot vangsten en visserij-inspanning zorgen voor ontevredenheid bij de wetenschappers.

Wat zijn de problemen?

Het onderliggend probleem is het verschil in kenniscultuur tussen wetenschappers en vissers. Wetenschappers trachten de globale toestand van een visbestand te achterhalen, terwijl vissers kijken naar de subtiele veranderingen in het habitat en het gedrag van de vissen. Door ervaring kan de visser kleine veranderingen in de omgeving en de visstocks opsporen, die mede het succes van zijn vangsten bepalen. Deze kennis is essentieel bij het najagen van vissen, en dit leidt ertoe dat vissers verhoudingsgewijs een groter belang hechten aan deze waarnemingen dan wetenschappers. Ondanks haar meerwaarde, is deze praktijkkennis moeilijk te vertalen in een vorm die bruikbaar is bij de stockramingen. Voor zover dergelijke omzetting al gebeurt, is ze meestal het werk van visserijbiologen, waardoor vissers de door hen aangeleverde informatie vaak niet meer herkennen, en dit leidt tot frustraties. Bovendien wordt dergelijke praktijkgebonden visserij-informatie niet op een systematische manier verzameld, waardoor ze moeilijk te kwantificeren is. Tenslotte wordt praktijkkennis door de vissers vaak als vertrouwelijk aanzien – ze is immers van cruciaal belang voor hun (voort)bestaan. Daarom zijn vissers van nature zeer terughoudend om deze informatie publiek te maken, omdat concurrerende vissers hieruit voordeel zouden kunnen halen of omdat ze door de inspectiediensten tegen hen zou kunnen gebruikt worden.

Het staat buiten kijf dat de uitwisseling van betrouwbare informatie en een vlottere participatie door de visserijsector in de adviesvorming, er enkel kunnen komen door wederzijds vertrouwen en een nauwere samenwerking tussen alle betrokkenen.

Types van samenwerking tussen wetenschappers en vissers

Er bestaan diverse modellen van samenwerking tussen wetenschappers en vissers. Een overzicht:

Het Wetenschapsmodel (Deference Model) gaat ervan uit dat wetenschappers, gezien hun professionele kennis, het best geplaatst zijn om een juist beeld te vormen van de natuur en de toestand van de visbestanden. In dit model is de inbreng van de vissers beperkt tot het aanleveren van visserijgegevens (bvb. vangstcijfers) en het voorzien van onderzoeksplatformen en/of mogelijkheden voor onderzoek op zee. Dit is het model dat we nu in Europa kennen: de wetenschappers voeren stockramingen uit en leveren de adviezen, vrijwel zonder inspraak van de sector. Die beperkte inspraak is de zwakke schakel in het Wetenschapsmodel.

Het Lokaal Ecologisch Kennismodel (Local Ecological Knowledge Model) berust op het principe dat wetenschappers en vissers de visserijproblematiek op een gans andere manier benaderen, vertrekkend vanuit de eigen opleiding, ervaring en cultuur. De praktijkkennis van de vissers wordt echter erkend als een belangrijke aanwinst voor het verbeteren van de wetenschappelijke inzichten. Het model kan gezien worden als een uitbreiding van het Wetenschapsmodel, waarbij de nadruk ligt op het incorporeren van visserij-informatie om de wetenschappelijke kennis aan te vullen. In die zin verschilt het LEK Model op twee belangrijke punten van het vorige: het eerbiedigt het denken van de vissers, en de wetenschapper is niet langer de enige speler in het proces.

In het Wedijverend-Opbouwend Model (Competing Constructions Model) werken wetenschappers, vissers en andere belanghebbenden samen om zicht te krijgen op de visserijproblematiek. Eigen aan dit model is het feit dat alle partijen gebruik maken van dezelfde gegevens, zij het op een verschillende manier, om zich zo een beeld van de situatie te vormen, in functie van de eigen prioriteiten. Deze verschillende benaderingen zijn daarom niet minder objectief, maar ze hebben een andere gevoelswaarde voor de verschillende partijen. Samenwerking tussen wetenschappers, vissers en andere legitieme belanghebbenden met het doel derden (bvb. beleidsmakers, energieproducenten, enz.) van hun standpunt te overtuigen, is meestal zeer doeltreffend, omdat ze gebruik maken van de best verdedigbare wetenschappelijke argumenten.

Het Gemeenschap-Wetenschap Model (Community Science Model) heeft tot doel de wetenschap te gebruiken ten bate van de hele gemeenschap. Daarbij worden niet enkel biologische, maar ook socio-economische en ecologische aspecten in overweging genomen. In een dergelijk model gaat de visserij-industrie open discussies aan met andere belanghebbenden (bvb. wetenschappers, overheid, milieuorganisaties) voor het oplossen van specifieke problemen. Hierdoor worden de wensen van de ganse gemeenschap in adviezen en/of beheersplannen vertaald. Dit model is dan ook een combinatie van de drie vorige: er wordt beroep gedaan op de expertise van de wetenschappers; de wetenschappers erkennen het belang van de praktijkkennis van de vissers; en alle partijen aanvaarden dat er verschillende percepties bestaan van de toestand van de visbestanden en dat er verschillende mogelijke pistes zijn om tot een duurzame visserij te komen. Bovendien heeft dit model als extra eigenschap dat het

belangenoverstijgend werkt en aldus de conflicten tussen de verschillende belanghebbenden helpt oplossen.

Overlegplatformen

Door het oprichten van specifieke overlegplatformen (bvb. voor een welbepaalde regio, een visstand of een visserij), waarin niet alleen visserijbiologen maar ook socio-economen, vertegenwoordigers van de visserij-industrie, NGOs en andere belanghebbenden zetelen, kan men tot een meer geïntegreerde benadering van de visserijproblematiek komen. Hierdoor krijgt men een beter inzicht in de noden van het ecosysteem, de sector, de markt en de consument, en dit resulteert in beter gestructureerde adviezen.

Een voorbeeld van een dergelijk overlegplatform, dat werkt volgens het Gemeenschap-Wetenschap Model, zijn de Regionale Adviesraden (RACs). De RACs zijn een forum waarin allen zetelen die een legitiem belang hebben in eenzelfde marien gebied. De term "belanghebbenden" is zeer ruim, en omvat naast de visserij-industrieën uit de betrokken lidstaten ook vertegenwoordigers van de "onshore" industrie (bvb. vismijnen, visverwerkende nijverheid), vrouwenorganisaties, milieuorganisaties, enz. In het kader van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB), zijn door de Europese Commissie (EC) zes RACs in het leven geroepen, met name voor de Baltische Zee, de Noordzee, de Noordwestelijke wateren, de Zuidwestelijke wateren, de Middellandse Zee en de pelagische stocks met een groot verspreidingsgebied. Deze RACs kunnen voorstellen en aanbevelingen formuleren naar de EC of naar bepaalde lidstaten in verband met het duurzaam beheer van de visbestanden in hun competentiegebied.

De Noordzee RAC

De Noordzee RAC, die op 1 november 2004 van start is gegaan, bestaat uit een Uitvoerend Comité, met daarin 2/3 vertegenwoordigers uit de industrie en 1/3 andere belanghebbenden. De sterke aanwezigheid van de visserij-industrie in de Noordzee RAC betekent dat de sector een veel grotere inspraak krijgt in het adviesproces en het beleid. Dit is ontegensprekelijk een positieve evolutie voor de sector, onder meer omwille van het feit dat praktijkkennis eindelijk erkend wordt als een belangrijke factor in de beleidsvorming.

De RACs zijn echter geen vrijgeleide voor de visserijsector om het beleid naar eigen voorkeur en goeddunken in te vullen, of om de grondbeginselen ervan in vraag te stellen. De RACs moeten immers voldoen aan de voorwaarden die door Europa werden vastgelegd in het Groenboek, de Verordening v/d Raad 2371/2002 en de documenten over de hervorming van het GVB. Kortom, de RACs moeten de algemene doelstellingen van het GVB en de grondbeginselen van het voorzorgsprincipe onderschrijven. De sector zal dus niet alleen een grotere inspraak krijgen in de beleidsvoering, maar wordt er ook medeaansprakelijk voor.

Voor de adviesvorming kan het Uitvoerend Comité steunen op zgn. Advisory Working Groups (AWG), die een beroep kunnen doen op externe experts en adviseurs. Het hoofddoel van de AWGs is het formuleren van adviezen die uitgaan van een zeer ruime

benadering van de problematiek, en die rekening houden met zowel biologische als socio-economische overwegingen. Ook de op til zijnde ecosysteembenadering kan door de AWGs opgenomen worden. Sleutelement in het ganse proces is, dat het Uitvoerend Comité de adviezen van de AWGs vlug en efficiënt kan behandelen en doorspelen naar de EC. Dit zou de adviesvorming sneller en flexibeler moeten maken, waardoor men bij het treffen van specifieke maatregelen (bvb. de tijdelijke sluiting van visgronden), veel korter op de bal kan spelen.

Succesfactoren

Belangrijke succesfactoren bij de geplande versterkte samenwerking tussen vissers, wetenschappers en andere belanghebbenden zijn:

- Een mentaliteitsverandering bij alle partijen, waarbij de prioriteiten in functie staan van de ganse gemeenschap, en waarbij wederzijds vertrouwen en constructieve dialoog voorop staan.
- Voldoende tijd gunnen om een degelijke samenwerking te ontwikkelen en om tot duidelijk afgelijnde en verenigbare doelstellingen te komen. Bij een dergelijke snelle overschakeling van het Wetenschapsmodel (het huidige systeem) naar het Gemeenschap-Wetenschap Model (de RACs), valt het te verwachten dat zich in de eerste jaren moeilijkheden zullen voordoen om tot een vlotte en daadkrachtige samenwerking te komen.
- Voldoende subsidiëring om de werking van de RACs te garanderen. Het uitvoeren van bijkomende bestandsopnamen met zgn. referentievloten, het raadplegen van externe experts, de oprichting en werking van de AWGs, de controle van de ICES-rapporten door onafhankelijke wetenschappers, enz., kosten enorm veel. Gezien de doelstelling van de RACs, nl. komen tot een duurzaam visserijbeheer, in het belang is van de ganse gemeenschap, zal het geld daarvoor ook van deze gemeenschap moeten komen. Voor de Europese RACs wordt de opstart betaald door de EC, maar het is de bedoeling dat ze op termijn zelfbedruipend worden.

Regionale Visserijbeheersorganisaties

Nog een stap verder in de samenwerking tussen wetenschappers, vissers en andere belanghebbenden, is het eigenbeheer van regionale visbestanden. Dit kan in een Regionale Visserijbeheersorganisatie (RFMO). Een voorbeeld van dergelijke RFMO is de Conventie voor de Bescherming van de Mariene Levende Rijkdommen rond Antarctica (CCAMLR). Deze RFMO beslaat één van de grootste zeegebieden ter wereld en wordt beheerd door 24 lidstaten. Daarnaast hebben ook diverse internationale (bvb. FAO) en niet-gouvernementele (bvb. ASOC, IUCN) organisaties, een waarnemersrol in de Conventie.

Centraal in de werking van CCAMLR staat een Commissie, die haar adviezen betreft uit verschillende comités, waaronder een wetenschappelijk comité en een comité dat belast is met de uitwerking van beschermende maatregelen en het toezicht op de naleving van deze maatregelen. De beheersadviezen steunen op biologische, socio-economische en

ecologische overwegingen. De adviezen zijn echter niet bindend en kunnen aanvaard dan wel aangevochten worden binnen de Commissie. Uiteraard speelt ook het politieke aspect hierbij een belangrijke rol. Eigenbeheer betekent dat alle betrokken partijen medeverantwoordelijk zijn voor de instandhouding van een duurzame visserij binnen het Conventiegebied, dus ook het voor beperken van ongewenste bijvangsten (albatrossen, stormvogels, Antarctische pelsrobber en walvisachtigen) en het bestrijden van illegale, niet-gerapporteerde en ongereguleerde visserijen.

Besluit

Het ziet er naar uit dat de samenwerking tussen de belanghebbenden bij het Europees visserijgebeuren met de oprichting van de RACs direct van de eerste naar de vierde versnelling wordt gebracht, met name van het huidige, relatief eenvoudige Wetenschapsmodel naar het veel complexere Gemeenschap-Wetenschap Model. Hoewel de Europese Commissie ook in dit nieuwe systeem nog steeds instaat voor het feitelijk beheer van de visbestanden in de Europese wateren, is de RAC een positieve evolutie voor de sector. De oprichting van de RACs impliceert dat de wetenschappers erkennen dat praktijkkennis een belangrijke bijdrage kan leveren tot de beleidsvorming. De RACs kunnen echter enkel slagen als vissers, wetenschappers en andere belanghebbenden samenwerken op een basis van wederzijds begrip en vertrouwen.

Informatiebronnen

Besluit 2004/585/EG van de Raad van 19-07-2004 tot oprichting van Regionale Adviesraden in het kader van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid.

Informatie over de Conventie voor de Bescherming van de Mariene Levende Rijkdommen rond Antarctica (CCAMLR) is te vinden op de website www.ccamlr.org/default.htm

LANGETERMIJNVISIE VAN DE VISSERIJSECTOR

Ivan Victor

vzw Stichting voor Duurzame Visserij Ontwikkeling (SDVO)
Ankerstraat 1, B-8400 Oostende, België

Inleiding

In 1995 bestond de Belgische visserijvloot uit iets meer dan 150 vaartuigen; nu, tien jaar later, is de vloot geslonken tot ongeveer 120 vaartuigen*. Tegelijkertijd is de totale visaanvoer in die 10 jaar gedaald van 31.000 ton naar zo'n 24.000 ton. Het klimaat waarin de reder werkt, wordt gekenmerkt door een toenemende onzekerheid omtrent visserijbeperkingen, sterke fluctuaties in brandstofprijzen en een geringe invloed op de afzetkanalen. Overleven vergt van de reders en bemanningen dan ook steeds meer flexibiliteit. Waar de visserijsector vroeger een vrij individualistische sector was, is het belang van samenwerken en krachten bundelen nu meer dan ooit aan de orde.

Sterkte-zwakte analyse van de Belgische zeevisserij

De continuïteit en toekomstige rendabiliteit van de Belgische visserij zal bepaald worden door de manier waarop de sector omgaat met zijn sterktes en zwaktes. De uitdagingen voor de sector worden hier bekeken vanuit een economisch, beleids-, sociaal en ecologisch perspectief.

Vanuit een economisch perspectief, heeft de sector te kampen met een aantal ontwikkelingen die de rendabiliteit onder druk zetten: dalende quota†, onzekerheid betreffende de brandstofprijzen en een beperkte beïnvloeding van het verkoopkanaal. De recente dreiging van een sluiting van gebieden werd grotendeels voorkomen en de totale quota voor België voor 2005 zijn vergelijkbaar met die voor 2004. Niettemin blijft de sluiting van gebieden ook in 2005 op de Europese agenda staan. De dreiging is dus op termijn niet volledig afgewend. Argumenten vóór hogere quota (bvb. voor soorten die gunstig zijn geëvolueerd) en tégen de toekomstige sluiting van visgebieden, kunnen door samen te werken met de buurlanden (Nederland en Frankrijk) naar verwachting krachtiger worden verwoord ten aanzien van de Europese Commissie (EC) dan wel de Europese Ministerraad. Anderzijds beschikt de Belgische visserij wel over efficiënte vissersvaartuigen en een goede infrastructuur. Het is van belang een efficiënte inzet van vaartuigen te ondersteunen door zowel de opbrengsten- als kostenzijde aan te pakken.

* Het betreft hier de totale Belgische vloot, inclusief de vissersvaartuigen die tot de oude buitengaatslijn (Schelde-estuarium) mogen vissen.

† In 1999 kreeg België initieel nog een totaal toegestaan vangstvolume (Total Allowable Catch) van bijna 37.000 ton toegewezen. In 2004 was deze initiële toewijzing ruim 15% lager en het toegestaan vangstvolume gedaald tot onder 31.000 ton. De voorgestelde vangstvolumes voor België voor 2005 zijn ongeveer gelijk aan die van 2004.

Het beleidsperspectief biedt beperkte mogelijkheden om als kleine visserijgemeenschap invloed uit te oefenen op het Europees beleid. Het Belgisch beleid dient er dan ook op gericht te zijn de sector zo rendabel mogelijk te maken binnen het Europees kader. De nieuwe Europese Regionale Adviesraden (RACs) worden wel beschouwd als krachtige adviesinstrumenten en vragen dan ook de volle aandacht en inzet van sector en overheid. Op Belgisch vlak is het belangrijk de krachten te bundelen, en de samenwerking tussen sector en overheid te bestendigen en op punten als vloot- en quotaproblematiek verder te verbeteren. Ook kan een gezamenlijke strategie worden ontwikkeld om een uniforme naleving van de wetgeving tussen de lidstaten te realiseren.

Wat het sociaal perspectief betreft, is er onvoldoende instroom van bemanningsleden en speelt vooral het kwaliteitsbehoud van de opleidingen. Het vernieuwd sociaal statuut van de zeevisser zal een aantal van de problemen (ten aanzien van o.a. vergoedingen bij pensioen en ziekte) helpen oplossen, maar er blijven belangrijke uitdagingen op het vlak van veiligheid en opleiding.

Het ecologisch perspectief wordt beheerst door discussies over o.a. de teruggooi van vis (discards) en het vissen gedurende de paaiperiodes. In het bijzonder kunnen hier alternatieve, innovatieve visserijtechnieken uitkomst bieden. Bij onderzoeken naar een alternatief quota-managementsysteem om een efficiëntere inzet van vaartuigen en vaartdagen mogelijk te maken, zal ook de ecologische impact in rekening moeten worden gebracht.

Het realiseren van een duurzame Belgische visserij vergt derhalve een opbouwende dialoog tussen sector, overheid en wetenschap, en het balanceren van de belangen binnen een beleidskader voor een duurzame Belgische visserij.

Kader voor een duurzame Belgische visserij

Sector en overheid erkennen dezelfde prioriteiten voor het te volgen beleid. De Beleidsnota van Minister-president Letermé onderscheidt een vijftal sleutelementen (Fig. 1). Het betreft hier:

- vloot- en quotabeleid, en organisatie van de afzet;
- betere communicatie en samenwerking tussen visserijsector en wetenschappers;
- intersectoraal, interbestuurlijk en interdepartementaal overleg inzake onderwijs en bemanning;
- onderzoek naar nieuwe visserijmethodes; en
- modernisering van de vloot, uitrusting havens en visverwerkende sector.

De vzw SDVO (Stichting voor Duurzame Visserijontwikkeling) kan en wil een actieve rol vervullen bij de realisatie van deze beleidsdoelstellingen. SDVO heeft als missie om via projecten en belangenbehartiging de Belgische zeevisserijcluster te ondersteunen, en zo mee de voorwaarden te scheppen om een rationele en verantwoorde exploitatie van de visbestanden op een duurzame wijze te waarborgen. Aan de basis van een duurzame

visserijsector ligt een betere communicatie en samenwerking tussen alle betrokken partijen.

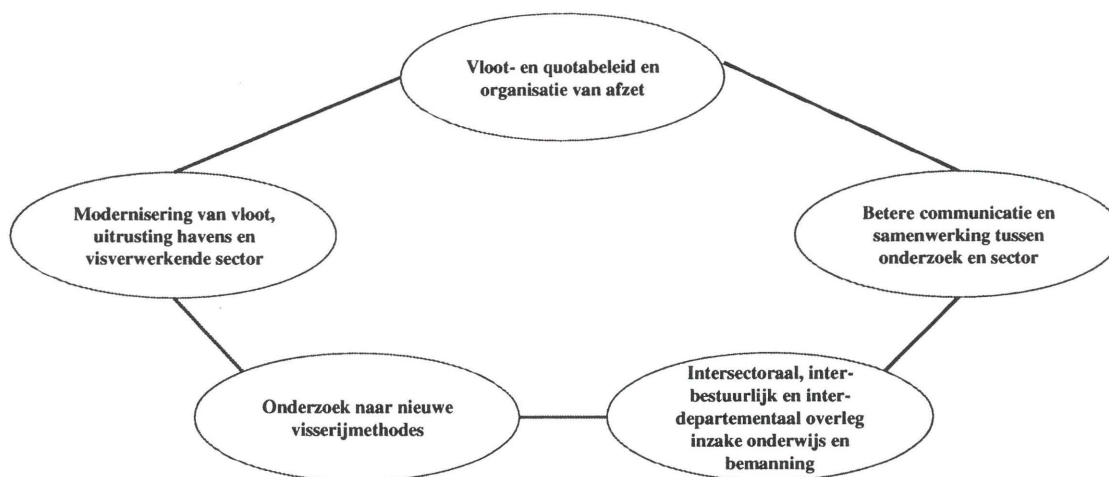

Fig. 1. De sleutelementen voor het zeevisserijbeleid (Bron: Beleidsnota Landbouw)

De rol van SDVO

Binnen het kader van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid en de EC-richtsnoeren[†] voor onderzoek en steunmaatregelen in de visserij- en aquacultuursector, spant SDVO zich in om de Belgische visserijsector duurzaam te ondersteunen. Concreet werkt SDVO langs zes strategische krachtlijnen:

Procesbegeleiding

Door kennisverspreiding en overleg met alle betrokken partijen (sector, overheid en wetenschap), draagt SDVO mee bij tot de creatie van een gezamenlijke visie met betrekking tot duurzame visserij. SDVO heeft het initiatief genomen tot het opstarten van een Core Group Visserij, met daarin een select aantal topvertegenwoordigers van sector, overheid en wetenschap.

Het eerste clusteroverleg van deze Core Group, dat plaatsvond eind oktober 2004, heeft o.a. gezorgd voor een gezamenlijke voorbereiding door sector, overheid en wetenschap ten behoeve van de Europese Visserijraad in december 2004. Op het tweede clusteroverleg medio februari 2005, zijn afspraken gemaakt over de ontwikkeling van een alternatief quotabeheerssysteem om de beschikbare quota efficiënter te benutten. SDVO speelt daarbij een schakelrol, die betere communicatie en samenwerking tussen alle betrokken partijen mogelijk maakt. Een grotere transparantie en discussie op basis van feiten liggen zo ten grondslag aan een snellere en objectievere besluitvorming.

[†] Richtsnoeren voor onderzoek en steunmaatregelen in de visserij- en aquacultuursector (2001/C19/05).

Onderzoek, begeleiding en implementatie

SDVO initieert en financiert projecten (en implementatietrajecten) met het oog op duurzame versterking van de huidige visserijsector. In 2004 is zo een besparing op de kosten voor verzekeringen gerealiseerd door de strategie van gebundeld aankopen, en momenteel worden de mogelijkheden onderzocht om de visserijsector in te dekken tegen hoge brandstofprijzen.

SDVO engageert zich ook om het brandstofverbruik op de lange termijn te verminderen, door middel van onderzoek naar alternatieve visserijtechnieken en onderzoek naar de kosteneffectieve inzet van vaartuigen. Momenteel staan twee projecten op stapel: het rolsloffenproject en het bordenvisserijproject. Zo wordt nagegaan hoe het bevestigen van rollen onder de sloffen van boomkorren enerzijds, en het vissen met planken in plaats van met de boomkor anderzijds, efficiëntere vangst mogelijk maakt.

Beheer van visbestanden en visserij

Gelet op de vele vangstbeperkingen die door Europa worden opgelegd (onder de vorm van quota, beperking van zeedagen, sluiting van gebieden, enz.), hangt de continuïteit van de sector af van de manier waarop met deze beperkingen wordt omgegaan. De sector is vragende partij om hiervoor mee een oplossing uit te werken. De sector meent dat een vernieuwd quotabeheerssysteem moet kunnen worden uitgewerkt dat efficiënter vissen mogelijk maakt, en een antwoord biedt op de druk vanuit Europa ten aanzien van visserij-inspanning. Belangrijk is daarbij dat niet enkel gewerkt wordt aan concretisering van voorstellen, maar dat ook een voldoende breed draagvlak voor implementatie wordt verkregen.

Aquacultuur

Aquacultuur biedt op lange termijn een belangrijke aanvoorzekerheid van vis. SDVO wil de mogelijkheden onderzoeken om aquacultuur onder de vorm van restocking toe te passen in België. Concreet kunnen projecten als schelpdiercultuur bij windmolens worden ondersteund.

Opleiding en voorlichting

Het belang van een duurzame visserij kan moeilijk overschat worden, SDVO wil zich dan ook profileren als koepelorganisatie voor duurzame visserij. Maandelijks worden informatiesessies ingericht rond actuele thema's, zoals het beheersen van afvalstromen, de structuurfondsen (FIOV en FIVA) en de elektronische maaswijdtemeter. De resultaten van onderzoeken en proefprojecten worden naar de sector gecommuniceerd. SDVO vervult bovendien een loketfunctie, die er op gericht is ideeën vanuit de sector te toetsen, te onderzoeken en kracht bij te zetten in de implementatie.

Versterken van het imago van de visserijcluster

SDVO wil de visserij in een beter daglicht plaatsen, om de toekomst van de visserij te kunnen garanderen. Behoud van jonge ondernemers is cruciaal om continuïteit in de visserijsector te verzekeren.

Besluit

Er is een positieve trend van toenadering tussen sector, overheid en wetenschap, die de continuïteit en de leefbaarheid van de Belgische visserij duurzaam kan versterken. De rol van SDVO hierin is niet onbelangrijk, gezien het erkend wordt – niet in het minst door het Kabinet van de Minister-president en de Administratie Land- en Tuinbouw – als objectieve gesprekspartner die de veranderingen kan helpen implementeren. In het licht van de steeds strenger wordende Europese beperkingen, is deze samenwerking van levensbelang voor de sector. De inspanningen van SDVO om de vloot- en quota-problematiek bespreekbaar te maken, zijn succesvol gebleken, en vormen momenteel de basis voor een open discussie en concrete afstemming tussen overheid en sector. Door haar acties draagt SDVO bij tot het vergroten van de transparantie en het realiseren van een snellere en objectievere besluitvorming. Op die manier worden de contouren voor een duurzame ontwikkeling van de Belgische visserijsector vastgelegd en vindt er concrete invulling plaats.

LANGETERMIJNVISIE VAN DE VLAAMSE OVERHEID INZAKE VISSERIJ EN VISSERIJBEHEER

Johnny Demaiter

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Afdeling Landbouw- en Visserijbeleid (ALVB)
Treurenberg 16, B-1000 Brussel, België

Inleiding

De langetermijnvisie van de Vlaamse overheid inzake visserij en visserijbeheer is neergelegd in het onderdeel "Zeevisserij" van de beleidsnota Landbouw, Zeevisserij en Plattelandsbeleid. Deze beleidsnota is de uitwerking van het Vlaams Regeerakkoord 2004-2009, voor wat de beleidsdomeinen landbouw en visserij betreft.

Langetermijnvisie

Samengevat komt de Vlaamse visie inzake visserij hierop neer:

- De Vlaamse overheid kiest voor het behoud van een onafhankelijke en rendabele Vlaamse zeevisserij. Ze dient hierbij echter rekening te houden met de doelstellingen en de beperkingen opgelegd door het Europees Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB).
- De Vlaamse overheid zal er alles aan doen om te wegen op het Europees besluitvormingsproces door een actieve betrokkenheid bij en opvolging van het GVB. Het blijft evenwel aan de actoren van de Vlaamse visserijsector zelf om het GVB op het terrein te realiseren.
- Een soepele samenwerking tussen alle actoren is een absolute "must".
- Een vereenvoudigd quotabeheer en een aangepast vlootbeleid, waarbij gestreefd wordt naar de bestendiging van het klein vlootsegment.
- Een goede omkadering, zowel vanuit financieel oogpunt als vanuit onderzoek en voorlichting, moeten ertoe bijdragen dat de Vlaamse vissers op een rendabele maar ook ecologisch verantwoorde manier kunnen blijven vissen.

Kwaliteit, innovatie, samenwerking en verjonging zijn de sleutelbegrippen waarvan vertrokken wordt en die gestalte moeten geven aan voornoemde langetermijnvisie. Concreet wordt dit vertaald in vijf sleutelelementen voor het beleid:

- Het quotabeheer, het vlootbeleid en de organisatie van de afzet worden samen met de sector geëvalueerd en zo nodig aangepast.
- De modernisering van de vloot, de uitrusting van de vissershavens en de visverwerkende sector blijven prioritair bij de besteding van de Europese en Vlaamse middelen.

- Een betere communicatie en samenwerking tussen wetenschappelijk onderzoek en sector moeten de voorgestelde beleidsopties een breder draagvlak geven.
- Onderzoek naar nieuwe visserijmethodes en de mogelijkheden voor maricultuur als bijdrage tot een meer duurzame visserij.
- Intersectoraal, interbestuurlijk en interdepartementaal overleg over de manier waarop het visserijonderwijs en de beroepsopleiding van vissers in de toekomst het best georganiseerd worden.

Invulling van de beleidsnota

Vloot- en quotabeleid

In overleg met de Minister-president en zijn Kabinet wordt topprioriteit gegeven aan het vloot- en quotabeleid. Bedoeling is voor beide beleidsaspecten zo snel mogelijk tot twee afzonderlijke Besluiten van de Vlaamse Regering te komen.

Inzake vlootbeleid is het zo dat de Belgische vloot sinds eind december 2004 opnieuw voldoet aan de Europese referentieniveaus, te weten: een totaal vermogen van 66.670kW en een totale tonnenmaat van 23.289BT. Dit kon gerealiseerd worden via een beperkte slooprondte in de herfst van 2004. Aldus werd 711BT uit de vaart genomen, wat de poort opende om opnieuw van Europese en Vlaamse subsidies te kunnen genieten voor moderniseringswerken aan boord van vissersvaartuigen. Verder vraagt de sector een verhoging van de limiet van 957kW (1300pk) naar 1105kW (1500pk), waardoor samenvoeging van motorvermogen mogelijk wordt. Het Vlaams Visserijcomité heeft dit positief geadviseerd en de Vlaamse overheid is bereid dit advies te volgen. Daarnaast echter, moeten de specifieke noden van het klein vlootsegment onderzocht worden, en moet de impact van een gedifferentieerd beleid naar groot en klein segment terdege geëvalueerd worden.

Inzake quotabeleid werd, in samenwerking met Policy Research Corporation (PRC) en op basis van gegevens afkomstig van de Dienst Zeevisserij (logboekgegevens van de Belgische vissersvaartuigen), onderzoek verricht naar de Belgische quotabenuutting gedurende de laatste jaren, voor zowel de doelsoorten (tong, schol, kabeljauw) als de niet-doelsoorten (zeeduivel, tongschar, wijting, tarbot, enz.) van de vloot. Voor 2004 kunnen volgende conclusies worden getrokken:

- Rekening houdend met de overdrachten naar 2005, was de quotabenuutting voor schol en tong in 2004 100%. De benutting voor kabeljauw bedroeg 94%.
- De quota voor niet-doelsoorten blijven vaak onderbenut. Daarbij dienen we echter op te merken dat de quotaruil er voornamelijk op gericht is niet-doelsoorten in te ruilen voor doelsoorten. Duurdere en gegeerde soorten zoals tarbot en griet zijn nagenoeg 100% benut, terwijl zeeduivel in grote mate wordt weggevoerd.

Via een betere sturing, in samenwerking met de sector, moet het doenbaar zijn om de quotabenuutting nog verder te optimaliseren. Mogelijke pistes die kunnen bewandeld worden zijn:

- Een doordachte promotiestrategie (bvb. Vis van het jaar), gestuurd vanuit de VLAM, maar ondersteund door de visserijsector (individuele reders, Rederscentrale, SDVO). Zorgvuldig opgezette promotiecampagnes kunnen de vraag stimuleren en aldus bijdragen tot een grotere aanvoer en een betere benutting van de quota.
- De voortzetting en uitbreiding van de samenwerking tussen de Dienst Zeevisserij en de Quotacommissie, om te komen tot een doeltreffender "real-time" beheer van de quota.
- Het optimaliseren van de ruilpakketten met andere EU-landen. Niet vasthouden aan vastgeroeste patronen, maar pro-actief op zoek gaan naar potentiële en voor België gunstige ruilpartners.
- Acties gericht op een snellere inlevering van de logboeken aan de Dienst Zeevisserij. Een goed quotabeheer is immers afhankelijk van volledige en nauwkeurige data. Bewustmaking en ondersteuning door de Rederscentrale en de Stichting voor Duurzame Visserij Ontwikkeling (SDVO) is hier noodzakelijk.

Belangrijk is echter ook de vraag met welke efficiëntie de quota onder het huidige quotabeheerssysteem kunnen worden opgevisd. Het is best denkbaar dat alternatieve of iets bijgestuurde systemen een efficiëntere, m.a.w. bedrijfseconomisch interessantere visserij toelaten, al dan niet gekoppeld aan een quasi-totale benutting van de Belgische quota. Het moet evenwel duidelijk zijn dat, voor wat 2005 betreft, het huidige quota-systeem onverkort van kracht blijft, te weten: dagplafonds met een afrekening per visreis; de kW-regeling voor tong in de Noordzee en de Golf van Biskaje; en de kW-proefprojecten voor schol in de Noordzee, tong in ICES-gebied VII-f-g en kabeljauw in ICES-gebieden VII-b-k en VIII.

De administratie ziet een aantal mogelijke alternatieven voor het bestaande quota-beheerssysteem. Ongeacht het type beheerssysteem waarvoor uiteindelijk gekozen wordt, is het van essentieel belang dat het systeem door alle betrokken partijen (sector én overheid) gedragen wordt. Daarom wordt door de administratie voorgesteld om een diepgaand onderzoek uit te voeren naar de effecten op vaartuigniveau van alternatieve beheerssystemen, en naar het draagvlak voor de alternatieven, op basis van een bottom-up onderzoek bij middel van een exhaustieve bevraging van alle reders.

Modernisering van de vloot, uitrusting van de vissershavens en de visverwerkende sector

Een tweede sleutelement is het bevorderen van de modernisering van de vloot, de uitrusting van de vissershavens en de visverwerkende sector met Vlaamse en Europese middelen.

Het Financieringsinstrument voor de Vlaamse Visserij en Aquacultuursector (FIVA) levert de nodige inspanningen om in het kader van het voorzichtig budgettair beleid van de Vlaamse Regering te voldoen aan alle reeds aangegane en toekomstige verbintenissen.

Andere bezorgdheid – zij het op iets langere termijn – is het nieuw Europees financieringsinstrument voor de visserij, met name het Europees Visserijfonds (EVF), dat op

stapel staat voor de periode 2007-2013, en dat het huidige Financieringsinstrument voor de Oriëntatie van de Visserij (FIOV) vervangt. Ofschoon het Commissievoorstel inzake het EVF heel wat kwaliteiten in zich draagt, heeft de Vlaamse overheid toch enkele fundamentele bezwaren:

- De noodzaak tot nationale aanpak. Dit is niet meer van deze tijd. Vlaanderen staat wat de zeevisserij betreft toch op eigen benen.
- De beperking van de betoelagingsmogelijkheden voor investeringen in de vloot. Dat steun voor nieuwbouw niet meer kan bij een dramatisch lage stand van de visstocks is aanvaardbaar, maar een verdere beperking van de mogelijkheden om de vloot te moderniseren is betwistbaar.
- De beperking van de steun voor aquacultuur en de verwerkende sector tot kleine en zeer kleine bedrijven. Deze beperking gaat te ver, en steun voor middelgrote ondernemingen moet mogelijk blijven.

De komende weken en maanden wordt hierover verder onderhandeld in het kader van de Europese Raad van Ministers van Landbouw en Visserij. Na de uiteindelijke goedkeuring door de Raad, volgt dan de concrete invulling van het Vlaams operationeel programma voor de periode 2007-2013.

Betere communicatie en samenwerking tussen het onderzoek en de sector

In het huidige adviesvormingssysteem ter ondersteuning van het GVB, formuleren wetenschappers jaarlijks beheersadviezen op basis van zowel visserijafhankelijke als visserijonafhankelijke gegevens. De voorbije jaren is er echter sprake van een zeker onbegrip vanuit de sector, en met name het biologisch visserijonderzoek is steeds vaker voorwerp van kritiek. Er is duidelijk nood aan betere communicatie tussen de betrokken actoren, en aan een betere doorstroming van informatie van de wetenschappers naar de sector toe, én omgekeerd. De beheersadviezen spelen een cruciale rol, zowel bij de jaarlijkse TAC en quotabeslissingen, als bij de eventuele noodzaak tot invoering van diverse Europese beheers- en herstelplannen. Dat de toevoer van gegevens vanuit de bedrijfssector hierbij essentieel is, hoeft geen betoog. Op korte termijn moet een betere communicatie en samenwerking leiden tot een betere verstandhouding tussen visserijsector en wetenschappers, en op iets langere termijn tot een grotere responsabilisering van de sector bij de uitbouw van duurzame exploitatievormen. Correcte vangstgegevens zijn hierbij cruciaal. Gehoopt wordt dat de invoering van het elektronische logboek dat de Europese Commissie weldra op tafel zal leggen, hiertoe zal bijdragen.

Deze studiedag is een aanzet tot een betere communicatie en samenwerking. Het mag hier echter niet bij blijven. Er moet verder nagedacht worden hoe de beoogde betere communicatie en samenwerking structureel kan aangepakt worden. De Stichting Duurzame Visserijontwikkeling (SDVO) kan hierin, samen met de Vlaamse overheid, een richtinggevende rol spelen, terwijl het Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ) een partner kan zijn bij het overbrengen van de resultaten uit het wetenschappelijk onderzoek naar het brede publiek en bij het opzetten van sensibiliseringsacties.

De Vlaamse overheid is van mening dat een actieplan de meest aangewezen weg is om dit onderdeel van de beleidsnota "visserij" te realiseren. In dit actieplan kunnen de grote krijtlijnen geschetst worden, die dan, in een later stadium, middels concrete acties uitgevoerd worden.

Overige sleutelementen of deelaspecten ervan

Doelbewust wordt in de beleidsnota "visserij" niet dieper ingegaan op de concrete invulling van sommige sleutelementen of deelaspecten ervan. De reden hiervoor is dubbel. Enerzijds wil de Vlaamse overheid de sector zélf van dichtbij betrekken bij de uitwerking van het beleid. Anderzijds is binnen de Vlaamse overheid de reflectie nog niet ver genoeg gevorderd om met een concrete invulling naar buiten te komen. Het betreft in het bijzonder:

- De doorlichting van het klein vlootsegment en de kustvisserij.
- De veilplicht en de coördinatie van de afzet in het kader van het sleutelement Quotabeheer, vlootbeleid en organisatie van de afzet.
- De prioriteiten en de financiering van het visserijonderzoek, meer bepaald de data-verzameling en adviesverstrekking, alsook de oriëntatie van het onderzoek naar nieuwe visserijmethodes en maricultuur.
- De vorming van de bemanningsleden in de zeevisserij en de beoogde verjonging, met in het bijzonder de optimale organisatie van het visserijonderwijs.

Besluit

De invulling van de beleidsnota is inmiddels gestart, en het is voor de administratie een uitdaging en een topprioriteit om de vooropgezette doelstellingen stuk voor stuk te helpen concretiseren. De Vlaamse overheid, de Minister-president en zijn Kabinet en de administratie rekenen hierbij op de loyale medewerking vanwege de sector.

Informatiebronnen

De Beleidsnota Landbouw, Zeevisserij en Plattelandsbeleid van de Vlaamse Regering is beschikbaar op de website www2.vlaanderen.be/ned/sites/landbouw/beleid.html#beleidsnota.

VOORSTELLING VAN DE AUTEURS

lic. Kathy BELPAEME

Coördinatiepunt Geïntegreerd Beheer van Kustgebieden, p/a Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ), Vismijn, Pakhuizen 45-52, B-8400 Oostende, België
E-mail: kathy.belpaeme@vliz.be

Kathy Belpaeme werkt sinds 2001 voor het Coördinatiepunt Geïntegreerd Beheer van Kustgebieden. Van 1999 tot 2001 was ze projectverantwoordelijke voor het Europese project TERRA, Coastal Zone Management. Daardoor was ze nauw betrokken bij het Europees demonstratieprogramma inzake geïntegreerd kustzonebeheer. Vandaag is ze, in opdracht van de Vlaamse overheid, verantwoordelijk voor de rapportering aan de Europese Commissie inzake de implementatie van de Aanbeveling Geïntegreerd Beheer van het Kustgebied in België. Naast deze Europese dimensie werkt het Coördinatiepunt ook samen met lokale actoren voor het opzetten van concrete acties rond kustzonebeheer.

lic. Daan DELBARE

CLO Departement Zeevisserij, Ankerstraat 1, B-8400 Oostende, België
E-mail: daan.delbare@dvz.be

Daan Delbare is marien bioloog en werkzaam bij de Afdeling Biologie & Aquacultuur van het Departement Zeevisserij. Hij is lid van diverse ICES werk- en studiegroepen, waaronder de ICES/NSCFP Study Group on the Incorporation of Additional Information from the Fishing Industry into Fish Stock Assessments. Verder is hij lid van de North Sea Commission's Fisheries Partnership (NSCFP) en van de Commission for the Conservation of Antarctic Marine Living Resources (CCAMLR). Binnen het Belgisch nationaal datacollectieprogramma is hij de hoofdverantwoordelijke voor de visserijonafhankelijke surveys met de R/V Belgica. Hij is tevens actief in diverse studies en O&O projecten, meestal gefinancierd door de Europese Commissie.

dir. ir. Johnny DEMAITER

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Afdeling Landbouw- en Visserijbeleid (ALVB), Treurenberg 16, B-1000 Brussel, België
E-mail: johnny.demaiter@ewbl.vlaanderen.be

Johnny Demaiter is landbouwkundig ingenieur, met specialisatie Landbouweconomie en -sociologie. In 1977 werd hij verbonden aan het toen nog federale Ministerie van Landbouw. Sinds de regionalisering van landbouw in 2002, is hij leidinggevende van de Afdeling Landbouw- en Visserijbeleid (ALVB) van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Deze afdeling staat in voor de opvolging van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB), met inbegrip van het internationaal landbouwbeleid, en van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB). De ALVB is tevens verantwoordelijk voor de omzetting van het GLB en het GVB in Vlaamse regelgeving.

ir. Wim DEMARÉ

CLO Departement Zeevisserij, Ankerstraat 1, B-8400 Oostende, België
E-mail: wim.demare@dvz.be

Wim Demaré is als bio-ingenieur verbonden aan de Afdeling Biologie & Aquacultuur van het Departement Zeevisserij. Hij houdt zich vooral bezig met beleidsondersteunend biologisch zeevisserijonderzoek. Binnen het Belgisch nationaal datacollectieprogramma is hij verantwoordelijk voor de visserijafhankelijke gegevenswerving met betrekking tot visbestanden. Hij is lid van het ICES Adviescomité voor Visserijbeheer (ACFM) en van diverse ICES werk- en studiegroepen met een kennisonderbouwende en adviserende opdracht. Daarnaast is hij ook betrokken in verschillende EU-projecten ter ondersteuning van het Europees Gemeenschappelijk Visserijbeleid.

ir. Jochen DEPESTELE

CLO Departement Zeevisserij, Ankerstraat 1, B-8400 Oostende, België
E-mail: jochen.depestele@dvz.be

Jochen Depestele is wetenschappelijk medewerker van de Afdeling Technisch Visserijonderzoek van het Departement Zeevisserij. Hij vervoegde de rangen van de afdeling in 2004 en is betrokken bij de studie van vistuigen en hun milieu-impact, en bij de ontwikkeling van alternatieve visserijen. Hij is tevens lid van de ICES Working Group on Fishing Technology and Fish Behaviour (WGFTFB).

lic. Fanny DOUVERE

Universiteit Gent, Maritiem Instituut, Universiteitstraat 6, B-9000 Gent, België
E-mail: fanny.douvere@UGent.be

Fanny Douvere is licentiate in de politieke wetenschappen, en sinds 2001 verbonden aan het Maritiem Instituut, Universiteit Gent. Haar werkzaamheden richten zich vooral op de beheers- en beleidsaspecten van de zeevisserij, zowel op Belgisch, Europees als internationaal niveau. In het kader van het project BALANS is ze verantwoordelijk voor het onderzoek naar de sociale en economische drijfveren en implicaties van de visserijactiviteiten in het Belgisch deel van de Noordzee. Binnen het GAUFRE-project is ze belast met de studie van de ruimtelijke impact van visserijactiviteiten. Daarnaast voert ze ook gericht onderzoek naar het gebruik van sociale onderzoeksmethoden op basis waarvan de expertise en kennis van vissers in kaart kan worden gebracht.

ing. Ronald FONTEYNE

CLO Departement Zeevisserij, Ankerstraat 1, B-8400 Oostende, België
E-mail: ronald.fonteyne@dvz.be

Ronald Fonteyne is industrieel ingenieur, en sedert 1970 verbonden aan de Afdeling Technisch Visserijonderzoek van het Departement Zeevisserij. Zijn onderzoek richt zich vooral op vistuig en visserijmethodes, selectiviteit en milieu-impact van vistuig, netmaterialen, testmethodes en normalisatie. Hij werkt hoofdzakelijk in het kader van Europese

onderzoeksprojecten, waarvan hij er verschillende coördineerde. Hij heeft een lange ervaring bij ICES, waar hij Belgisch nationaal afgevaardigde is, en lid van het Fishing Technology Committee (voorzitter 1993-1995) en zijn werk- en studiegroepen. Hij is tevens lid van de ISO- en CEN-werkgroepen belast met de normalisatie van netmaterialen.

prof. dr. Frank MAES

Universiteit Gent, Maritiem Instituut, Universiteitstraat 6, B-9000 Gent, België
E-mail: frank.maes@UGent.be

Frank Maes is docent Internationaal Publiekrecht aan de Universiteit Gent en gast-professor aan de KUL en de Hogeschool Zeeland. Zijn expertise richt zich voornamelijk op de onderzoeksdomeinen internationaal milieurecht, haven- en maritiem recht en mariene verontreiniging. Daarnaast is hij onderzoeksdirecteur van het Maritiem Instituut van de Universiteit Gent. Naast zijn rol als hoofdverantwoordelijke van verschillende multidisciplinaire onderzoeksprojecten in de mariene en milieuwetenschappen (BALANS, GAUFRE, ECOSONOS, e.a.) is hij tevens algemeen coördinator van het overkoepelende clusterproject "Duurzaam Beheer van de Noordzee", waarbinnen vier projecten met gelijklopende doelstellingen zijn samengebracht. Recent was hij ook coördinator van een onderzoek naar de afvalstoffen in de zeevisserij.

dr. ir. Hans POLET

CLO Departement Zeevisserij, Ankerstraat 1, B-8400 Oostende, België
E-mail: hans.polet@dvz.be

Hans Polet is als bio-ingenieur verbonden aan de Afdeling Technisch Visserijonderzoek van het Departement Zeevisserij. Zijn voornaamste activiteiten situeren zich in de studie van de selectiviteit van vistuig en van de milieu-impact van de zeevisserij, en in de ontwikkeling van selectieve, milieuvriendelijke en alternatieve vistuigen. Hij is actief in diverse EU-projecten ter ondersteuning van het Europees Gemeenschappelijk Visserijbeleid. Hij is lid van diverse ICES werkgroepen en van het intern visserijadviescomité van de Europese Commissie (STECF).

dr. Frank REDANT

CLO Departement Zeevisserij, Ankerstraat 1, B-8400 Oostende, België
E-mail: frank.redant@dvz.be

Frank Redant is visserijbioloog en hoofd van de Afdeling Biologie & Aquacultuur van het Departement Zeevisserij. Hij is coördinator van het Belgisch nationaal datacollectieprogramma (NDGP) in uitvoering van de Europese Data Collection Regulation, en als dusdanig, verantwoordelijk voor de internationale integratie van het Belgisch NDGP. Hij is tevens voorzitter van de STECF Sub-group on Research Needs – een internationaal expertencollege dat, in opdracht van de Europese Commissie, instaat voor de evaluatie en de opvolging van de visserijgerelateerde datacollectieprogramma's in de lidstaten van de Europese Unie. Binnen ICES is hij lid van het Living Marine Resources

Committee, en van diverse werk- en studiegroepen ressorterend onder dit comité en onder het Adviescomité voor Visserijbeheer (ACFM).

ing. Willy VANHEE

CLO Departement Zeevisserij, Ankerstraat 1, B-8400 Oostende, België
E-mail: willy.vanhee@dvz.be

Willy Vanhee is als industrieel ingenieur verbonden aan de Afdeling Biologie & Aquacultuur van het Departement Zeevisserij. Zijn voornaamste activiteiten situeren zich in het beleidsondersteunend biologisch zeevisserijonderzoek. Hij is lid van het ICES Adviescomité voor Visserijbeheer (ACFM) en van diverse ICES werk- en studiegroepen met een kennisonderbouwende en adviserende opdracht. Verder is hij lid van het intern visserijadviescomité van de Europese Commissie (STECF) en actief in enkele EU-projecten ter ondersteuning van het Europees Gemeenschappelijk Visserijbeleid.

arch. An VANHULLE

Universiteit Gent, Maritiem Instituut, Universiteitstraat 6, B-9000 Gent, België
E-mail: an.vanhulle@UGent.be

An Vanhulle is architecte, gespecialiseerd in ruimtelijke planning en ontwerp van de publieke ruimte. Sinds 2001 werkt ze als stafmedewerker op de Afdeling Ruimtelijke Planning van het Onderzoeks- en Adviesbureau WES, waar ze ondermeer stedenbouwkundige studies en ontwerpen en ruimtelijke structuurplannen ontwikkelt. Daarnaast verricht ze ook onderzoek naar de belevingswaarde van het landschap en de duurzame kwaliteit van bedrijventerreinen. Van juni 2004 tot april 2005 is ze deeltijds verbonden aan het Maritiem Instituut, waar ze als experte ruimtelijke planning meewerkt aan de ontwikkeling van een visie en een ruimtelijk structuurplan voor het duurzaam beheer van de Noordzee in het kader van het onderzoeksproject GAUFRE.

hir. Jacques VERBORGH

Europese Commissie, Directoraat-generaal Visserij en Maritieme Aangelegenheden, Wetstraat 200, B-1049 Brussel, België
E-mail: jacques.verborgh@cec.eu.int

Jacques Verborgh is waarnemend Afdelingshoofd bij de Directie Structuurbeleid van de Europese Commissie. Deze afdeling beheert de financiële steun van het Financieringsinstrument voor de Oriëntatie van de Visserij (FIOV) aan twaalf EU-lidstaten. Voordien was hij Adjunct Afdelingshoofd Controle en Vergunningen. Hij speelde een belangrijke rol bij de invoering van het VMS-volgsysteem. Als controledeskundige nam hij tevens deel aan onderhandelingen met derde landen (Noorwegen, Faeröer, Groenland, enz.) en Regionale Visserijorganisaties (NAFO, NEAFC, enz.). Van opleiding is hij handelsingenieur (Katholieke Universiteit Leuven), en hij volgde het postuniversitair programma voor bedrijfsbeheer aan de Universiteit Gent.

Ivan VICTOR

vzw Stichting Duurzame Visserij Ontwikkeling, Ankerstraat 1, B-8400 Oostende, België
E-mail: info@sdvo.be

Ivan Victor is voorzitter van de Stichting Duurzame Visserij Ontwikkeling (SDVO), het Vlaams Visserijcomité, het Zeevisserfonds, het Fonds voor Rijn- en Binnenvaart en nationaal voorzitter van de Belgische Transportarbeidersbond (BTB/ABVV). Hij is lid van de International Transport Federation (ITF) en van het uitvoerend bestuur van de European Transport Federation (ETF). Hij vertegenwoordigt ETF in het Advisory Committee for Fishery and Aquaculture (ACFA) van de Europese Unie en in het Europees Paritair Comité voor de Zeevisserij. Namens het ABVV vertegenwoordigt hij de zeevisser en zeelieden in de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) te Genève. Hij is tevens onder-voorzitter van de Consultatieve Commissie Visserij bij de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB), lid van de Provinciale Commissie Visserij en van de nationale paritaire comités havens, visserij, koopvaardij, binnenvaart en vervoer.

prof. dr. Filip VOLCKAERT

Katholieke Universiteit Leuven, Laboratorium voor Aquatische Ecologie, Ch. de Bériotstraat 32, B-3000 Leuven, België
E-mail: filip.volckaert@bio.kuleuven.ac.be

Filip Volckaert is sinds 1989 verbonden aan de Katholieke Universiteit Leuven. In 1988 behaalde hij een doctoraat in de biologische oceanografie aan Dalhousie University te Halifax (Canada). Als onderzoeker legt hij zich, samen met de overige leden van de visgeneticagroep, toe op de evolutie van zoet- en zoutwatervissen in West-Europa, de Noord-Oost Atlantische Oceaan, Zuid-Oost Azië en de Zuidelijke Oceaan. Speciale aandacht gaat uit naar de dispersie en selectie van mariene vissen, met toepassingen in visserijbeheer, aquacultuur en natuurbehoud. Hij doceert de vakken Inleiding tot de genetica, Fylogenetische technieken, Evolutietheorie en Mariene ecologie. Hij is lid van onder meer de ICES Working Group on the Application of Genetics in Fisheries and Aquaculture en de Belgische stuurgroep van het Internationaal Pooljaar.

AFKORTINGEN EN ACRONIEMEN

ACFM	Advisory Committee on Fishery Management (Int, ICES)
ALVB	Afdeling Landbouw- en Visserijbeleid (VI, MVG)
ASOC	Antarctic and Southern Ocean Coalition (Int)
AWG	Advisory Working Groups
BNZ	Belgisch deel van de Noordzee
BT	Bruto tonnenmaat
BVR	Besluit van de Vlaamse Regering
CCAMLR	Convention on the Conservation of Antarctic Marine Living Resources (Int)
CLO	Centrum voor Landbouwkundig Onderzoek (VI)
DCR	Data Collection Regulation (EU)
DNA	Desoxyribonucleïnezuur
DvZ	Departement Zeevisserij (VI, CLO)
EAFE	European Association of Fisheries Economists (Int)
EBV	Ecosysteembenadering van de visserij
EC	Europese Commissie (EU)
EEZ	Exclusieve Economische Zone
EU	Europese Unie
EVF	Europees Visserijfonds (EU)
F	Visserijsterfte
FAO	Food and Agriculture Organization of the United Nations (Int, UN)
FIOV	Financieringsinstrument voor de Oriëntatie van de Visserij (EU)
FIVA	Financieringsinstrument voor de Visserij- en Aquacultuursector (VI)
GVB	Gemeenschappelijk Visserijbeleid (EU)
HELCOM	Helsinki Commission for the Convention on the Protection of the Marine Environment of the Baltic Sea Area (Int)
ICCAT	International Commission for the Conservation of Atlantic Tunas (Int)
ICES	International Council for the Exploration of the Sea (Int)
IDEV	Innovatiecentrum Duurzame en Ecologische Visserij (VI, FIOV)
IUCN	International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources (Int)
JRC	Joint Research Centre (EU)
KUL	Katholieke Universiteit Leuven (VI)
LEK	Local Ecological Knowledge Model
MSY	Maximum sustainable yield
MTAC	Mixed species TAC evaluation
MVG	Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (VI)

NAFO	Northwest Atlantic Fisheries Organization (Int)
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (Int)
NDGP	National Data Gathering Programme
NGO	Niet-gouvernementele Organisatie
OSPAR	Oslo and Paris Commission for the Convention on the Protection of the Marine Environment of the North-East Atlantic (Int)
PODO II	Tweede Plan ter Wetenschappelijke Ondersteuning van een Beleid gericht op Duurzame Ontwikkeling (Be)
PRC	Policy Research Corporation
RAC	Regional Advisory Council (EU)
RCM	Regional Co-ordination Meeting (Int)
RFMO	Regional Fisheries Management Organization (Int)
SDVO	Stichting voor Duurzame Visserijontwikkeling (VI)
SPE	Société de Production d'Electricité (Belgische publieke elektriciteitsproducent)
STECF	Scientific, Technical and Economic Committee for Fisheries (EU)
TAC	Total allowable catch
UGent	Universiteit Gent (VI)
VLAM	Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing (VI)
VLIZ	Vlaams Instituut voor de Zee (VI)
VMS	Vessel Monitoring System
WTDO	Wereldtop over Duurzame Ontwikkeling (Int)